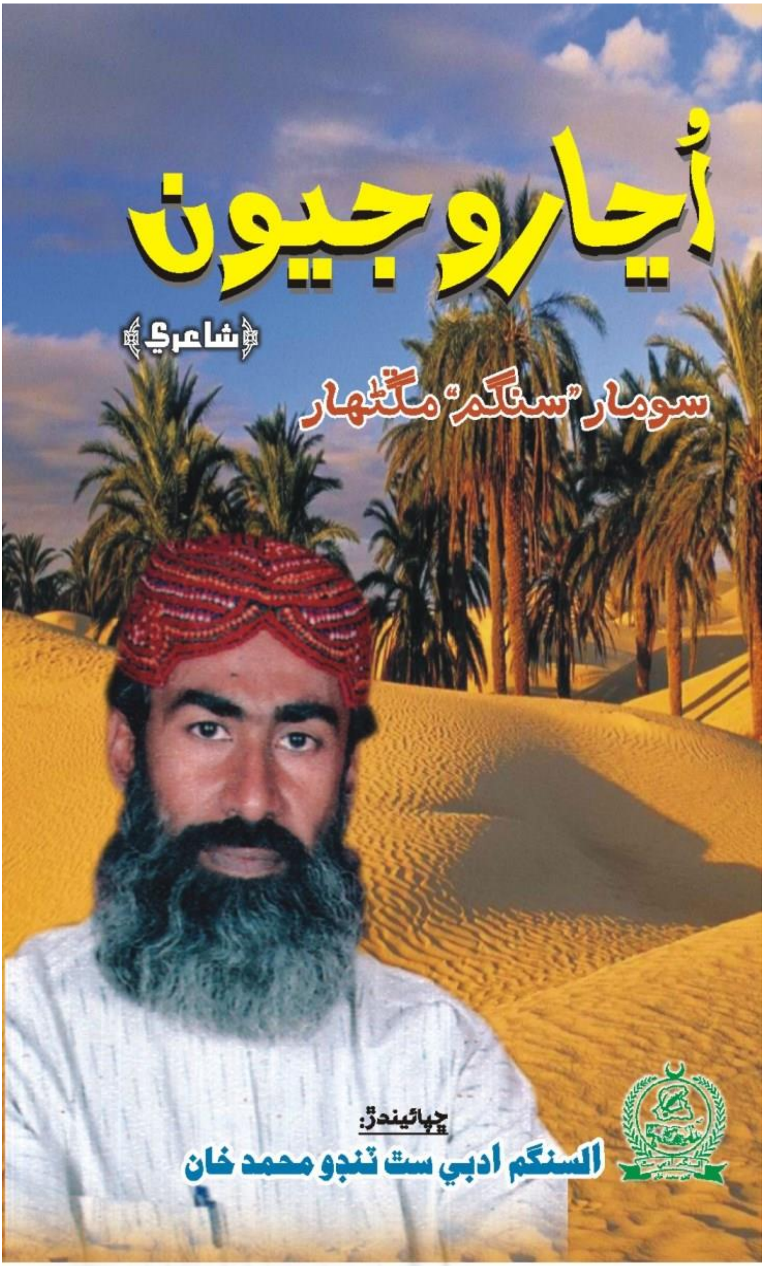

اُجارو جيون
(شاعري)
سومار ”سنگم“ مگڻهار
ڇپائيندڙ:
السنگم ادبي ست ٽنڊو محمد خان

اُجارو جيون

﴿شاعري﴾

سنڌي ٻوليءَ جي ٻاونجاھہ اکريءَ ۾ ترتيب ڏنل شاعري

﴿سنڌوءَ حرفي﴾

سومار "سنگم" مڱڻهار

چپائيندڙ:

السنگم ادبي سٿ ٽنڊو محمد خان

ڊجيٽل ايڊيشن:

2018ع

سنڌ سلامت ڪتاب گهر

ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو	:	**اُڃارو جيون**
ليکڪ جو نالو	:	سومار ”سنگم“ مگڻهار
موضوع	:	شاعري
ڇاپو	:	پهريون
تعداد	:	1000 هڪ هزار
قيمت	:	200 سئو روپيا
سال	:	جون 2017ع
ڇپائيندڙ	:	السنگم ادبي سٿ ٽنڊو محمد خان
سهڪار	:	سنڌي ادبي سنگت، ٽنڊو محمد خان
ڇپيندڙ	:	ساحل پرنٽر اينڊ پبلشر حيدرآباد 03332634650

ڪتاب جي ملڻ جو هنڌ

❖ مگڻهار هائوس پيپلز ڪالوني ٽنڊو محمد خان
فون نمبر : 0342_3613354

ارپنا

پياري پُٽ
احسان علي، ڀاءُ تاج محمد
۽
ڀائيٽي صائمہ مگڙهار
جي نانءُ

سنڌ سلامت پاران :

سنڌ سلامت **ڊجيٽل بوڪ ايڊيشن** سلسلي جو نئون ڪتاب **"اجارو جيون"** اوهان اڳيان پيش آهي. سنڌي ٻوليءَ جي ٻاونجاهه اکريءَ ۾ ترتيب ڏنل شاعري (سنڌوءَ حرفي) تي مشتمل هن خوبصورت مجموعي جو تخليقڪار **سومار سنگم مڱڻهار** آهي.

سومار سنگم جي شاعري ۾ چاڻت چِت ۾ پائي سَنهُون ڪتڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويئي آهي . پر محبت مَن ۾ پائي نه هئڻ جي جاءِ تي، ڪجهه هئڻ جي احساس سان پرپور رنديا روڙڪيل آهي .

هي ڪتاب **السنگم ادبي سٿ ٽنڊو محمد خان پاران**، سنڌي ادبي سنگت ٽنڊي محمد خان پاران 2017ع ۾ ساحل پرنٽر اينڊ پبلشر حيدرآباد وٽان ڇاپيو ويو. ٿورائتا آهيون سائين سومار سنگم جا جنهن ڪتاب جي ڪمپوز ڪاپي موڪلي سنڌ سلامت ڪتاب گهر ۾ پيش ڪرڻ جي اجازت ڏني.

اوهان سيني دوستن، پائرن، سڄڻن، بزرگن ۽ ساڄاهه وندن جي قيمتي مشورن، راين، صلاحن ۽ رهنمائي جو منتظر.

محمد سليمان وساڻ
مينيجنگ ايڊيٽر (اعزازي)
سنڌ سلامت ڊاٽ ڪام
sulemanwassan@gmail.com
www.sindhsalamat.com
books.sindhsalamat.com

فهرست

س #	عنوان	لکندڙ	صفحو
01	سنگم دردجو عڪاس شاعر ﴿مهاڳ﴾	مشڪور ڦلڪارو	06
02	سنگم سومار نئين ٿهي جو اڀرندڙ شاعر	حڪيم محمد يوسف کتري	12
03	سنگم ساهه جهڙو منو ماڻهو	سارنگ شاهه	15
04	زندگـيءَ جـو سـفر	سومار ”سنگم“ مگڻهار	17

سنڌي ٻوليءَ جي ٻاونجاهه اکريءَ ۾ ترتيب ڏنل شاعري

﴿سنڌو حرفي﴾

❖	الف ـ (غزل، وائی)	21	❖	ز ـ (غزل، وائی)	73
❖	ب ـ (غزل، وائی)	25	❖	س ـ (غزل، وائی)	75
❖	ٻ ـ (غزل، وائي)	28	❖	ش ـ (غزل، وائي)	77
❖	ڀ ـ (غزل، وائي)	30	❖	ص ـ (غزل، وائي)	79
❖	ت ـ (غزل، وائي)	33	❖	ض ـ (غزل، وائي)	81
❖	ٿ ـ (غزل، وائی)	35	❖	ط ـ (غزل، نظم)	82
❖	ٽ ـ (غزل، وائی)	37	❖	ظ ـ (غزل، نظم)	83
❖	ٺ ـ (غزل، وائی)	39	❖	ع ـ (غزل، وائی)	85
❖	ث ـ (غزل، وائی)	41	❖	غ ـ (غزل، وائی)	87
❖	پ ـ (غزل، وائي)	43	❖	ف ـ (غزل، وائي)	89
❖	ج ـ (غزل، وائي)	45	❖	ڦ ـ (غزل، وائي)	92
❖	ڄ ـ (غزل، وائي)	47	❖	ق ـ (غزل، وائي)	93

❖	جھ ـ (غزل، وائي)	49	❖	ڪ ـ (غزل، وائي)	96
❖	ڃ ـ (غزل، وائي)	51	❖	ک ـ (غزل، وائي)	98
❖	چ ـ (غزل، وائي)	53	❖	گ ـ (غزل، وائي)	100
❖	ڇ ـ (غزل)	55	❖	ڳ ـ (غزل، وائي)	102
❖	ح ـ (غزل)	57	❖	گھ ـ (غزل، وائي)	104
❖	خ ـ (غزل، وائي)	59	❖	ڱ ـ (غزل، وائي)	106
❖	د ـ (غزل، وائي)	61	❖	ل ـ (غزل، وائي)	108
❖	ڌ ـ (غزل، وائي)	63	❖	م ـ (غزل، وائي)	110
❖	ڏ ـ (غزل، وائي)	65	❖	ن ـ (غزل، وائي)	112
❖	ڊ ـ (غزل)	66	❖	ڻ ـ (غزل، وائي)	114
❖	ڍ ـ (غزل، وائي)	67	❖	و ـ (غزل، وائي)	116
❖	ذ ـ (غزل، وائي)	68	❖	ھ ـ (غزل، وائي)	118
❖	ر ـ (غزل)	69	❖	ء ـ (غزل، وائي)	121
❖	ڙ ـ (غزل)	71	❖	ي ـ (غزل، وائي)	123

سنگم درد جو عڪاس شاعر ﴿مهاڳ﴾

زندگي جتي ڪوڙ ساريون معنائون رکي ٿي، اتي هيئڻ جو احساس ئي زندگي جو اصل مقصد آهي. جتي جيئرو رهڻ، کائڻ پيئڻ، آرام ۽ آسائش جي ڳولا ۾ رت ولوڙڻ ۽ پاڻ کان ٻاهر نڪري نہ سوچڻ، پنهنجي ذات تائين محدود رهڻ ، زندگي جي حسن کي لانجهو ڪن ٿا. اتي جيئڻ سان گڏ جاڳڻ، پنهنجي وات جو گرهہ ٻئي جي ضرورت تي قربان ڪرڻ، پنهنجي نيڻن جي ننڊ ڦٽائي، سماج جي ناسورن جا ڦٽ سڪائڻ لاءِ ڪجھہ ڪرڻ ئي زندگي جو ازلي حسن آهي. خاموشي موت جو نالو ۽ هلچل زندگي جو نالو آهي. زندگي هٿ تي هٿ رکي ويهڻ بجاءِ ڪجھہ ڪرڻ جو نالو آهي. انهي ئي ضرورت جي اهميت کي محسوس ڪندي، بلنگز اهو چيو هو تہ، ”انسان هتي ڪجھہ ڪرڻ لاءِ پيدا ٿيو آهي ، جيڪڏهن هو ڪا چڱائي نہ ٿو ڪري سگهي ، تہ برائي بہ ڪري ، وقت جي رڪارڊ ۾ پنهنجو نالو لکائي . گمنامي جي موت مرڻ کان بهتر آهي تہ ، انسان ڄمي ئي نہ .“

ڪجھہ ڪرڻ سان ئي ، ماڻهو تاريخ جي دفتر ۾ پنهنجو نالو لکائي سگهي ٿو. پوءِ وقت جي ساهمي ۾ انهي ڪيل عمل جي تور تڪ ٿيندي آهي . تاريخ جي رڪارڊ ۾ بري يا ڀلي عمل ڪرڻ وارن جي لسٽ موجود آهي . ماڻهو جا عمل توري انهي لسٽ ۾ اضافو ڪيو ويندو آهي . تاريخ جي بي رياءَ عدالت ئي عملن جي نتيجن کي ڏسي ، پنهنجي فيصلن جا تاج گذري ويل ماڻهن جي سرن تي رکي ڇڏيا آهن . جن کي ڏسي پوئنر سندن ياد ملهائين ٿا . ڪنهن بہ ڪم جي نتيجي جي تورتڪ بروقت ڪرڻ مشڪل آهي . عملن جي نتيجن جو وزن ڪجھہ عرصي بعد ئي ظاهر ٿيندو آهي . پوءِ انهي وزن آهر انهي ماڻهو کي امرتا ملندي آهي . اهوئي سبب آهي ، جو پنهنجي وقت جي نامور حڪمرانن جا ڪيل عمل تاريخ جي ڪٻاڙخاني ۾ سندن پوئنرن لاءِ شرمساري جو سبب آهن . پر پنهنجي وقت جي مسڪين ۽ توجھہ نہ ڇڪائيندڙ فقيرن جا عمل وقت جي پارس سان سڄجي سونا ٿي پيا آهن . اهوئي سبب آهي جو تاريخ جي رڪارڊ ۾ نامور بادشاهن جا ڪنڌ پنهنجي دور جي فقيرن جي قدمن ۾ جهڪيل آهن .

تاريخ ۾ نالي لکائڻ لاءِ ماڻهو جي عملن کان وڌيڪ ماڻهن جي ثابت قدمي وڌيڪ ڪمائتي ثابت ٿيندي آهي. ڪي ماڻهو پنهنجي عملن جي پاڙ تورتڪ ڪندا آهن. سندن خود تنقيدي عمل جي غلطي کين گهڻو پوئتي ڇڏي ويندي اهي. سنهي ڪتڻ جي خفقان ۾ هو پنهنجي زندگي وڃائي گمنامي جي موت مري ويندا آهن . پر ڪي ماڻهو پنهنجي اهڙي حال سارو بہ سنهي ڪتڻ جي آسري ۾ وقت وڃائڻ بدران ڪجهہ نہ ڪجهہ ڪري ويندا آهن . سندن انهي ڪيل عمل سان هو تاريخ جي رڪارڊ ۾ نالو لکائي، گمنامي جي لعنت کان بچندي، پويان پنهنجو نالو يادگيري لاءِ ڇڏي ويندا آهن. انهي بابت شاهہ سائين ڪيڏو نہ معنيٰ خيز نياپو ڇڏي ويو آهي .

چائٺ پائي ڇِت ۾، سَنهُون ڪَتِيو جن،
تن جو صَرافن، ڏُکو داخل نہ ڪيو!
محبت پائي مَن ۾، رَنڊا روڙيا جن،
تن جو صَرافن، اڻ توريو اگهائيو. (شاهہ)

اهي مٿيان ٻئي بيت زندگي جي عمل جا رهنما اصول آهن . جن تي عمل ڪندي سومار سنگم پنهنجي شاعري جو هي ٻيون ڪتاب اُجارو جيون منظرِ عام تي آندو آهي . جنهن جي مهاڳ لکڻ لاءِ مون کي حڪم ڪيو اٿس.

سومار سنگم جي شاعري ۾ چائٺ ڇِت ۾ پائي سَنهُون ڪتڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويئي آهي . پر محبت مَن ۾ پائي نہ هئڻ جي جاءِ تي ، ڪجهہ هئڻ جي احساس سان ڀرپور رنڊا روڙ ڪيل آهي . هن ڪتاب سان نہ صرف سومار سنگم جي شاعري جو ٻيون ڪتاب ميدان ۾ اچي، سندس صاحبِ ڪتاب هئڻ واري اعزاز کي ٻيڻو ڪندو . نہ صرف سنڌي ڪتابن جي لسٽ ۾ هڪ وڌيڪ ڪتاب جو اضافو ٿيندو . پر سندس رنڊا روڙ ، سندس ثابت قدمي ۽ فيصلي جي قوت سبب ، سندس دور جي ڪيترن ئي سنهون ڪتيندڙ شاعرن کان کيس اڳتي ڪڍي ويندي . مون کي ذاتي طور خبر آهي تہ سندس ڪيترن ئي خيرخواهن سندس شاعري جي فني خامين جي نشاندهي ڪندي، کيس ڪتاب منظر عام تي آڻڻ کان روڪيو پئي . پر

هن پنهنجي روڙيل رنڍن کي نيٺ ميدان ۾ آڻي ئي ڇڏيو.

هن ڪتاب ۾ شامل سومار سنگم جي شاعري جي فني گهاڙي ٽن جي خامين تي، يا لفظن جي اُبهام بابت ته ڪو جڳاندري شاعر اڳتي هلي تنقيد ته ڪري سگهي ٿو، پر سومارسنگم جي حقيقي مشاهدن ۽ حالتن جي عڪاسي، مجبورن جي دلين ۾ ٻاريل روشني جي ڏيئن کان انڪار نه ڪري سگهندو. سومار شاعري جي فني پيچيدگين کان واقف نه هجڻ جي باوجود به پنهنجي شاعري ۾ جام مينا اوتڻ بجاءِ، درد جي عڪاسي ڪندڙ شاعر آهي. سندس شاعري ۾ محبوب جي رتامي ڳلن، لالي لاتل لبڙن، ڪنڍن ڪارن ڪاڪلن جي ڪوڙڪين جي مانداڻ جي جاءِ تي، هڙٻانيون نڪتل مهانڊن جي درد جي عڪاسي ضرور ٿيل آهي. هو پنهنجي وقت جو اهو شاعر آهي. جنهن زندگي جي درد کي نه صرف ڀوڳيو آهي، پر انهي تي رت جا ڳوڙها به ڳاڙيا آهن. هو درد سان عشق ڪندڙ اهو سجاڳ شاعر آهي.جنهن دردن جو انت آڻيندڙ جدوجهد ۾ شامل ٿيڻ لاءِ وڏي واڪي سڏ به ڪيا آهن.

حقيقت ۾ سومار سنگم جتي درد جو عڪاس شاعر آهي. اتي نواڻ پسند به آهي. هن جڏهن منهنجي شاعري جي سنڌي ٻولي جي پهرين ٻاونجاهه اکري سنڌي ادبي سنگت ٽنڊو محمدخان جي ڪلاسن ۾ ٻڌي، ته کيس به شوق پيدا ٿيو ،ته هو به ٻاونجاهه اکري لکي سنڌي ٻولي جي تاريخ ۾ ٻاونجاهه اکري لکندڙ شاعر جو اعزاز ماڻي. حالانڪ منهنجي سنڌي ٻولي جي ٻاونجاهه اکري تي مبني شاعري جي ڪتاب " سنڌ ۽ سچ جي ساڃاهه " کي سنڌ ۽ پوري دنيا ۾ ملندڙمڃتا کي ڏسندي، ساڻس گڏ ڪيترن سنڌي شاعرن جي دل ۾ ٻاونجاهه اکري لکڻ جو اتساهه پيدا ٿيو آهي. ڪيترن سنڌي شاعرن ٻاونجاهه اکريون لکڻ به شروع ڪيون آهن. ٽنڊومحمدخان جو پلوڙ شاعر عاشق ڳاهو به اهڙي ڪوشش ڪري پيو. هو سنڌي ٻولي جي ٻاونجاهه اکري ۾ ٽيڙو لکي ادبي سنگت جي گڏجاڻين ۾ پيش به ڪري چڪو آهي. پر سندس اڃان اهڙو ڪتاب سنڌي ادب جي واڌاري جو سبب ناهي بڻيو. پر سومار سنگم پنهنجي غربت سبب پنهنجي وات جو گرهه قربان ڪندي، سنڌي ٻولي جي ٻاونجاهه اکري " سنڌوءَ حرفيءَ " جو ڪتاب

ميدان ۾ آٽي ، مون ڪان پوءِ ٻئي سنڌي ٻولي جي ٻاونجاهه اکري لکندڙ شاعر جو نيٺ اعزاز ماڻي ورتو. آهي ڪيترن ئي ٻاونجاهه اکري تي طبع آزمائي ڪندڙ سندس هم عصر شاعرن کي پنهنجي غربت ۽ بي سمري هئڻ جي باوجود بہ ملهہ ماري ويو آهي.

سومار سنگم جي شاعري پڙهڻ سان درد جون سُوڻُون اُڀرن ٿيون . هن جي شاعري جي فني خوبين جي نفاست ۽ علم عروض جي قاعدن کي پاسيرو رکندي ، اچو تہ ٿورو شاعرانہ جائزو وٺون ، تہ درد جي هن شاعر جي شاعري ۾ اها کهڙي خوبي آهي . جنهن سان سندس هي رنڊا روڙ صرافن وٽ اگهامجڻ جو سبب بڻبي.

سومار ڪا وڏي هام بہ نہ ٿو هڻي ، هو پنهنجي دلي ڪيفيت کهڙي نہ نماڻائي واري انداز ۾ بيان ڪري ٿو تہ:

جيون ڪٽا ويئو لکان
پنهنجي خطا ويئو لکان
رت سان پري قلم اک مان
لڙڪن عطا ويئو لکان.

يا وري پنهنجي مشاهدن تجربن ۽ جوڀن جي بيوفائي کي کهڙي نہ منفرد انداز ۾ بيان ڪيو اٿس. جوڀن جي جاڙتي ڪافي شاعرن لکيو آهي. پر هن نواڻ جو مظاهرو ڪندي ، گذاريل گهڙين ۽ وارن جي رنگ بدلجي ڪارن مان اڇو ٿيڻ واري ڳالهہ کي پنهنجي منفرد نموني سان نئين نڪور تشبيهہ ڏيندي، کهڙو نہ دل کي وڻندڙ سلوڻو انداز اختيار ڪيو آهي. هو چئي ٿو تہ

پچندي وڃي پئي زندگي
پچندي وڃي پئي زندگي
وارن جئي رنگن اوٽ ۾
لڪندي وڃي پئي زندگي.

محبت جو پرچارڪ هي فقير انسان محبت کي ئي مذهب سمجهي ٿو. سماج ۾ ڏڦيڙ ۽ هر قسم جو ڦيتاڙو وجهندڙن تي ڦٽڪار ڪندي ، محبت جي انڪاري ماڻهن کي ڪافر سمجهندي چوي ٿو:

ڦٽڪار وجهو ڦيتاڙ تي، جوڙ جو ٽوڙي.
محبت سنڌو منڪر جو، ڪفار جي صورت.

سنڌي ٻاونجاهہ اکري جي استعمال ۾ ايندڙ سمورن اکرن کي بہ اصل آوازن وارن لفظن سان استعمال ڪيو اٿس. خاص ڪري پنجن سنڌي اکرن ڄ، ڙ، ڱ، ڻ، ء، کي رسمي طور غير نهڪندڙ آوازن وارن اوپرن لفظن سان استعمال ڪرڻ بجاءِ. منهنجي ڳوليل اصل آوازن وارن لفظن کي استعمال ڪيو اٿس. جيئن جي اکر سان شروع ٿيندڙ لفظ ڄوڄڻ جي معنيٰ آهي. ونگ، ڊنگ، جيڪو سُوئاڊڳيءَ کي ياڳيا ڏهڻ وقت وجهندا آهن. انهي کي استعمال ڪندي هڪ وائي ۾ چوي ٿو تہ:

ڄوڄڻ ڇن پيرن،
ٻول تہ ٻاڙو سچ،
ڪوڙن لڳي مچ.
دهشت سامهون تون،
سينون تاڻي اچ
ڪوڙن لڳي مچ.

ساڳئي نموني ٻئي اکر ڙي سان شروع ٿيندڙ لفظ ڙاڪون، جنهن جي معنيٰ درياءَ ۾ پاڻي جي لاٿ سبب ڪنارن جي واري ۾ پيل ڏار يا ڦوٽون آهي. انهي لفظ کي هڪ ٻي وائي ۾ استعمال ڪندي چوي ٿو تہ:

ڙاڪُون سنڌوءَ جي ڪپ!
وڻ ڀي سُڪي ڇوڏا!
ٽيا هاڻي!
لڳيون لُڪون آهن،
ٿو هر ڪِپون ٿوڏا!
ٽيا هاڻي!

ساڳئي طرح سنڌي ٻولي جي اکر ڱي سان شروع ٿيندڙ لفظ ڱڱو جنهن جي معنيٰ ڇهڇ ڳاڙهو رنگ آهي، انهي کي استعمال ڪندي هڪ غزل ۾ چوي ٿو تہ:

ڳِڱيون ڪٽي اکيون، چوڻ ڳالهہ وڏي آهي،
هٿ جي اشارن سان. ڪرڻ ڳالهہ وڏي آهي.

وري سنڌي ٻولي جي ٽي اکرسان شروع ٿيندڙ لفظ ٽُٽُو ، جنهن جي معنيٰ آهي ، چٽن ، مٿرن ، چٺونرن يا مانجهلي جو اهو داٽو. جيڪو پاٽي ۾ تمام گهڻو ڪاڙهڻ بعد بہ نہ ڀڳري ۽ سڄو رهجي وڃي ، ان کي ٽُٽُو داٽو چيو ويندو آهي. انهي کي استعمال ڪندي هڪ وائي ۾ چوي ٿو تہ :

ٽــاٽــو ڪري چــومن!
مــونکي چــڏي ساجن!
تون نہ پرين وڃ!
اڪــيون ”سنگم“ تولئي،
را تــون پــيون جــاڳن،
تون نہ پرين وڃ!

سنڌي ٻولي جو اکر ء، جنهن سان شروع ٿيندڙ لفظ ئوٺان يعني تازي چاول ٻار جي روئڻ جو آواز. انهي لفظ کي بہ هڪ غزل ۾ڏاڍي معنيٰ خيز نموني استعمال ڪيو اٿس. جيئن چوي ٿو تہ:

ئُوئَان واري اوٽ چڏي ڏي ،
راٽي دل جي ڪوٽ چڏي ڏي .
نفرت جي پِٽ چو تہ اڏين ٿي،
ڪيول فيرڻ ڪوٽ چڏي ڏي!

اهڙي ريت ٻاونجاهہ اکرن سان شروع ٿيندڙ اصل لفظن کي چونڊي استعمال ڪرڻ جي مشق پوري ڪندي ، هن سنڌي ٻولي جي ادبي تاريخ ۾ ٻاونجاهہ اکري لکندڙ مون کان پوءِ ٻئي شاعر طور پاڻ کي ڳڻايو آهي. جيڪا ڳالهہ ڪيس سنڌي تاريخ ۾ نمايان درجو ڏياريندي، جيڪا ئي هن فقير جي مڃتا لاءِ ڪافي آهي. انهي مان ئي پتو پوي ٿو تہ هن جي هي رنڊا روڙا ڳتي هلي صرافن وٽ اگهامي ويندي.

مشڪور ڦلڪارو

ٽنڊو محمد خان، سنڌ تاريخ: 31 مارچ 2017ع

سنگم سومار نئين ٿهي جو اپرنديڙ شاعر

محمد سومار سنگم سان منهنجي سڃاڻپ ڪا نئين نہ آهي شايد دوست حيران ٿين تہ ٽنڊو محمد خان جي ادبي لڏن ۾ اسان پراڻا گهاٽا واسطيداررهيا آهيون ايستائين جو اعظم پٽي ڪي اڃان مڃين جي ساوڪ مس هئي تہ سنگم سان تعلقات پراڻا ٿي ٽڏا ٿي چڪا هئا پر اها هڪ الڳ ڳالهہ آهي تہ اسان جو اهو واسطو خانداني، هو نہ ڪئين ادبيءَ شرما وانگر آئون بہ جڏهن لئي مان لٿ پيچي ڊاڪٽر ٿيو هوس تہ مون پهرين ڪلينڪ لاڪاٺ ۾ کوليو اها ڳالهہ 1980ع کان ٿورو پوءِ جي آهي.سومار سنگم بہ ديهہ لاڪاٺ جي سم نالي سرڪاري پڏي تي خاندان سان گڏ رهائش پذير هو آئون بہ علاج سانگي سندس ڳوٺ ويندو هوس. سندس والد مون کي عزت ڏيندي ڪچهريون ڪندو هو جيڪي مون کي اڃان ياد آهن. پرسومار ڳوٺ هفتي هفتي ايندو هو شوگر ملن جو اوج هو شايد پاڻ ملازم يا اتي دڪانداري ڪندا هئا ايئن اسان جا تعلقات وڌيا .اهو اهو زمانو آهي جنهن زماني ۾ آئون لطيفي ڊائجيسٽ ۾ لطيف تي تحقيقي مضمون لکندو هوس جن ۾ مون ثابت ڪيو هو تہ غلام شاه گلان ڪيري جو پٽ نہ هو نہ ئي گلان شاه پٽائي وٽ نچندي،هئي .ايئن مون بہ لاڪا ٺ چڏي ٽندو محمد خان ۾ لطيفي دواخاني جو بنياد وڌو.ادبي شوق جي حوالي سان سنڌي ادبي سنگت جا ميمبر ٿياسين .اداره سنڌي ادب ختم ٿي چڪو هو اداره گلشن ادب سڪرات جي حالت ۾ هو سو اهڙي ماحول ۾ پير آغا جان آغا مهران ادب فورم جو بنيا د وڌو مون لطيفي ادبي رهاڻ ،۽ تاج تڪڙائي خود انجمن ادب هو ان جو ذڪر ڪرڻ سج کي چنڊ ڏيکارڻ برابر آهي.ان مجموئي ماحول ۾ خبر پئي تہ سومار سنگم بہ ادبي ڪيتر ۾فعال آهي انهن سڀني فورمن ۾ پاڻ شريڪ ٿيندا هئا واسطا تہ اڳيئي هئا جيڪي وري نئين سري سان استوار ٿيا سومار سنگم سان گڏ انهيءَ ڪاروان کي هلائيندا رهياسين ايستائين

جو سنگم جو هڪ پروگرام لطيفي ادبي رهاڻ جي آفيس ۾ ٿيو جنهن جو جو ڦوٽو سندس پهرين ڪتاب ۾ موجود آهي.پاڻ پهرين مون کي ان ڪتاب تي لکڻ تي چيو هئائون پر لاڳيتو بيمار ۽ ڪراچي جي چڪرن ڪري ڪجهه لکي نه سگهيس هن دفعي واعدو ڪيوم مانس ته جيتوڻيڪ هن وقت بخار آهي پر توهان جي ڪتاب تي ضرور لکندس .ٽندو محمد خان جي اديبن ۾ اها بهترين ڳالهه آهي يا بدترين ته هو تبصري لکڻ مهل ڪتاب تي تبصرو لکندائي نه آهن بلڪ تنقيد جي پر مار هوندي آهي ايئن نه هئڻ ڪپي ليڪ ويچارو گهران خرچ ڪري وري جي ٻه ٻول لکرائي اسين سندس پورهيي کي يڪسر رد ڪر ي پنهنجي ڳالهه ڪريون سراسر غلط آهي منهنجي خيال ۾ منهنجا اهي دوست ڪتاب جي تبصري ۽ تنقيد جي فرق کي شايد سمجهي نه سگهيان آهن ڪتاب ڇپجڻ کان پوءِ ان تي تنقيد ڪرڻ جو رستو کليل هوندو آهي، سومار جو ڪتاب “اجارو جيون” جو سرسري جائزي سان گڏ خوبين خامين جو به جائزو ورتم پاڻ فهرست ۾ سنڌي ٻولي جي ٻاونجاه اکريءَ ۾ ترتيب ڏنل شاعري .حقيقت ۾ جڏهن به غزل يا شاعري الفا بيٽيڪل لکبي آهي ته ان کي ديوان جو عنوان ڏنو ويندو آهي جيڪا شاعري بحر وزن تي هوندي آهي پر سومار هن ۾ وايون به ڏنيون آهن . جيڪي بحر تي ٺي نٺيون سگهن. جئين ته {بحر متقارب وزن فعولن مثمن سالم} وائي

گهڙو ڪچ پياسو سڄڻ پي اُڃارا!
سُکل کوهه اوڙو اسان پيُ اُڃارا!

سفراڻ ڪٿو ٿي پيو هاڻ جيون
ٿڪاسون پيا دل هلي بي سهارا
سُکل کوهه اوڙو اسان پيُ اُڃارا!

اسان جا ڪافي دوست بحروزن جي ڳالهه ڪندا آهن انهن کي جڏهن چئبو ته بابا پلا تنهنجي شاعري وزن تي ته آهي پر بحر ڪهڙو آهي ته بغليون وجائيندا آهن. جيستائين اسان کي بحر جي خبر نه هوندي ته وزن

ڪيئن نهندو ان حساب ،سان سومار جي شاعري ڪي بحر وزن تي پرکڻ ڇير ڦاڙ ڪرڻ جي برابر ٿيندو جي مون ڪي بحر نٿو اچي تہ چوان تہ سومار سنگم جي فلاڻي سٽ وزن تي نہ آهي تہ نا انصافي ٿيندي .انهيءَ ڪري سومار جي شاعري ڪي جيڪڏهن ڪير بحروزن تي پرکي تہ اهو ڇيچڻ کان پوءَ ممڪن آهي سيڪنهن ڪي تنقيد جو حق آهي. سومار جي شاعري جا خيال ذاتي ۽ انوکا يا نقل ٿيل نہ آهن انهيءَ ڪري سندس ڪجہ جملا غلط لکجن ٿا مثلاً.

ٻوڙيءَ سرن اڻيو ،گھونسلو هو. هن جملي جو مقصد ٿئي ٿو تہ ٻوڙي ڪي سرن اڻيو آهي منهنجي خيال ۾ اهو غلط آهي.

واڳو جهلي تارو سير مان ٿو
هرٽي شينهن کان ڪٽ ڇڏايو آ،

هي بند بہ مڪمل نہ آهي اهڙا ڪافي مثال آهن پر جيئن تہ شاعر جا پنهنجا خيال ۽ رمزون آهن خدا ڄاڻي هن ڪهڙي رمز ۾ لکيا آهن. سومار ڪافي نوان لفظ بہ استعمال ڪيا آهن تہ وري ڪٿي ٻيهڪ صحيح نظر نٿي اچي. مجموئي طور تي آئون چوندس تہ سومار سنگم نئين ٿهي جو هڪ بهترين ايرندڙ شاعر آهي پاڻ ٻين شاعرن جي شاعريءَ جو بہ مطالعو ڪن خود پٽائي شاه عنايت جون مڪمل سٽون پنهنجي شاعري ۾ استعمال ڪيون آهن ايئن ارود فارسي يا ٻين ٻولين جون سٽون استعمال ڪرڻ جائز آهن جنهن ڪي شاعري جي زبان ۾ تضمين چوندا آهن .منهنجي خيال ۾ سندس شاعري جي رفتار اها رهي تہ اهو ڏينهن پري ڪون هوندو جو سندس شاعري ڪنڊ ڪڙڇ ۾ جهونگهاري ويندي.

حڪيم محمد يوسف ڪتري

تاريخ ؛ 12_03_2017

سنگم ساهه جهڙو مٺو ماڻهو

زندگي جيڪا نالو ئي خوبصورتيءَ جو آهي جنهن جو سياءَ استاهه جستجو محبت ۽ عذاب جهڙن مزاج رکندڙ الٽي ميٽم جو زندگيءَ سان حسين تعلقات وڏيڪ حسناڪي برپا ڪري ٿو ۽ جنهن مان اسان کي ويساهه ٿيو وڃي ته ڪجهه گهڙيون پل ئي سهي زندگي ڪانسواءِ ٻيو ڪو به سچ ناهي جنهن جو نعم البدل ڪوئي ناهي هي سچ دنيا جي سمورن نظرين/ مذهبي ۽ غير مذهبي انقلابن ۽ هر جستجو جي اٽڪٽ تاريخ ڪان به وڏو سچ ۽ سونهن آهي ۽ ان زندگيءَ جي سونهن سان پيار ڪرڻ لاءِ سومار سنگم به هڪ ڪردار آهي. ڪردار به اهو جو زندگيءَ جي سونهن جي حاصلات لاءِ انيڪ ڏکين پيچرن مان گذريو هجي شعور ۽ لاشعور جهڙن سنگين حالتن مان گذرندي سنگم منهنجو 1990ع کان بي ساخته واقف ڪار ٿي وڃي ٿو. هڪ پيا.ئيندڙ نوجوان سنگم سادو سودو ٿوري ئي عرصي ۾ مونکي پنهنجو دوست ڪري ڇڏيائين.

سنڌي ادبي سنگت جي شاخ آبادگار شگر ملز ۾ کوليا.ئين. جاکوڙي نوجوان هوندو هو سنگم مون سان گڏ ڪڏهن سکر ته ڪڏهن ڪراچي ، روهڙي الاءِ ڪٿي ڪٿي ٻيو ادبي سنگت جي پروگن من ۾ هلندو هو ۽ هو آهسته آهسته شاعري ڏانهن شعوري متوج ٿيو ۽ آءُ ان وقت نثر جي پهل ڪندو هئس. سومار سنگم ۽ سارنگ اچي گڏيا ته سنگت ضلعو حيدرآباد مڪمل سرگرم ٿي ويو سنگم هڪ غريب مزدور جو پٽ ۽ آءُ هڪ بس ڪنڊيڪٽر جو پٽ ڪاهي پيا سين ادب جي اڻتڪ سفر ۾. مون ڪجهه ڪهاڻيون لکيون ڪتاب ڇپر ايو پوءِ سياسي سفر ڏانهن راغب ٿي ويس پر سومار سنگم نه مڙيو شاعري ڪندي ڪندي ڪتاب روپ سندرتا کان پوءِ اُجارو جيون جيڪو سنڌي ادب ۾ بي سنڌو حرفي تي لکي ذري گهٽ نه پر مڪمل شاعر ٿئي ويو آهي .... سنگم گهر جي بينڪ تي آيو!

حڪم ڪيائين ته! هن ڪتاب تي ڪجهه لکي ڏيءَ مون سنگم جي اکين ۾ ڏٺو ته سندس اکين ۾ لڪل شاعر جي نماڻڪي ۽ سنگم هڪ مولانا جي روپ ۾ سنو لڳي رهيو هو سندس اسرار مون تي نهيو ٿي هو منهنجو ادبي

دوست رهيو آهي!

مسودو ڏيئي هو هليو ويو......... سامهون رکيم ..... پڙهيم

بشارت ملي مون ڏسڻ نور تنهنجو!
خوابن ۾ مون وٺ اڇڻ حُور تنهنجو!
ٿئي شل اسان جو سنگم يار دنيا،
مثالي هجي سو ملڻ حُور تنهنجو!

واهه سنگم تہ شاعر ٿي ويو آهي!

Very Good Sangamسنگم مُنهن مهاندي مان رومينٽڪ نہ لڳندو آهي تہ سندس سٽون تہ رومينٽڪ ماحول جو ڀرپور ڪردار ادا ڪن ٿيون. هي ڏسو پڙهو:

تون چنڊ لِکي، گلڙا هٽڻ!
ڪوئي ڏسي ويري ملڻ!
منهنجو ترِيءَ نالو لکي،
تنهنجو رکي چپڙا چمڻ!
دوستو هيئن بہ چوي ٿو:
ٽاٽي نہ گهاٽي ڀڃون ٽا!
پهريان نہ هاٽي ڀڃون ٽا!
دڙڪا نہ ڏي تون اسان کي،
پٽهين نہ ماٽهين ڀڃون ٽا!

سنگم شاعري جي خوبصورتي کي ڀر پور انداز ۾ Enjoy ڪري ٿو. سکي ٿو، تڙپي، مسڪرائي ۽ عذاب ڀوڳڻ جهڙن بي پناهہ دليرين مان گذري ٿو ۽ وري سماج جي بي جا وهنوار ۾ ٻچن لاءِ مزدوري ڪري پيٽ پالڻ جو آرٽ ۽ اذيت بہ سهي ٿو جڻ تہ باهہ جي آوي ۾ پچي ٿو اهو سنگم منهنجي اک جي دوربين ۾ بي ترتيب شخص ضروري آهي پر هڪ سادو سودو بنا ڪنهن جي تنقيد ۽ واهہ واهہ جي لکڻ جو عهد ڪندڙ شاعر آهي. سنگم ساهہ جهڙو منو ماٺهو شل زندگي سندس لاءِ هميشہ اتساهہ جو سبب رهي. ۽ پاڻ لکندو رهي سنڌ جا گيت.

سارنگ شاهہ

ٽنڊو محمد خان

تاريخ: 17 مارچ 2017ع

زندگيءَ جو سفر

زندگي آسمان جو رنگ، سج جي ڪِني، چنڊ جو وصف، رات جي ڪِتي، درياهہ جو ڪُن، موسم جي آرس، عشق جو جنون، محبوب جي مُرڪ، اکين جو ليئڙو، هوا جي چرڪ ۽ شاعر جو نثر زندگي آهي. زندگي هڪ ڪردار ۽ ڪردار زندگيءَ جو مرڪز آهي ۽ مرڪز هڪ سوال آهي جنهن جو جواب سچاٽپ آهي، سچاٽپ ڪردار جي وڻ مان ڦُٽل گل جيڪو پهرين سونهنءَ خوشبوءَ ڏيڻ کان پوءِ مُرجهائڻ سندس فطري عمل آهي پر سندس نچاور ڪيل مهڪ جي تازگي محسوس ڪندڙ هر ذهن تي مٽاڻ ڇڏي ويندو آهي، جيڪو اهم سوال آهي جنهن ڪري جيون جي مالڪ انسان جي سچاٽپ سندس سياسي ، سماجي ، علمي ، ادبي ، ۽ انساني خدمتون پڻ ياد ڪري ڳٽيون ۽ واڪاٽيون ويندڙيون آهن ان ڪري منهنجي ڪوشش آهي تہ آئون تتل اُس ۾ بيٺل اُجاري پورهيتن جي قطار ۾ بيهي پاڻ ڪي ڳڻايان . جنهن لاءِ شاهہ چواڻي تہ (تتيءَ ٿڌيءَ ڪاهہ ڪانهي ويل ويهڻ جي) منهنجي خوش نصيبي آهي جو مالڪ مونکي هاريءَ جي گهر ۾ پيدا فرمايو هونءَ بہ محنت ڪندڙ الله تعاليٰ جو دوست آهي . ۽ دوست جون تمام خاميون عيب نظر ئار ڪري سندس ڪنهن هڪ خوبيءَ ۽ وڻندڙ وصف ڪي ڏسي ساڻس پيار ڪبو آهي. جيڪا صفت الله جي آهي جو تمام مخلوق کان وڌ انسان سان پيار ڪندو آهي مون نماڻيءَ سگهڙ جيجل حڪيمان جو هٿ جهلي سنڌ ڌرتيءَ تي هلڻ سکيو سندس اڏ رُني اکين مونکي پنهنجو جيون سنڀالڻ ۽ سنوارڻ جو ڏانءُ ڏسيو جنهنجي شروعات 1972ع ۾ قرآن شريف جي تعليم هُئي جيڪا مون بُزرگ سائين سليمان جتوئي مدرسو ڳوٺ حاجي محمد ارباب سمون لاڪاڻ ۾ حاصل ڪئي. سائين سليمان نهايت ئي شفيق فارسي، عربي ۽ علم عروض جو ڄاڻو احمد ملاح ۽ لطيف جو پارکو ۽ پاڻ مولودي هئڻ ڪري سيڻيءَ سُرن جو ڄاڻو گهڻ رکو ۽ ساڃاهہ وند، مخلص شخص آهي جنهنجي گارِحره جهڙي پُر سڪون ڇانءَ ۾ مون

اک ڪولينڊي ئي زماني جي مڙنيءَ حقيقت کي پنهنجي نظر جي شناسائيءَ سان پرکي ورتوهو مولوي ۽ مولودي ٿيڻ منهنجي وس ۾ نہ هو باقي شاعر ٿي سگهيو آهيان جيڪا خوشي ۽ سائين جي دُعا هئي تہ عمر ۽ پئسي سان وڏو ٿيڻ الله جي وس ۾ آهي باقي تون نالي جو وڏو ضرور ٿينديں يقينن سندن دعا قبوليت ماڻي جو منهنجي اڄ شاعر "سنگم" سان سنڌي ادب ۾ سڃاڻپ ٿي آهي. مون وقت جا ايندڙ زلزلہ ۽ طوفان لتاڙيندي پنهنجي اکين جي ٻُڪن ۾ اميدن جو ڏيئڙو قلم جي چِٽنگ ڏيندڙ نوڪ سان ٻارڻ جي ڪوشش ڪئي آهي . جسم جي گُمبس ۾ بند دل جي حسرتن کي ساڀيا ڏيڻ لاءِ اکين جي هڪ جهلڪ ۾ نواڻوي رنگ ڏسڻ سان گڏ پيار جو رنگ ضرور ڏٺو آهي جنهن کي ڳولڻ لاءِ اڃان بہ جتن ڪري رهيو آهيان جنهن جا ڪجھ شُعاءُ وفادار جيون ساٿي نور بانو مگڻهار جي صورت ۾ مليا آهن جيڪا مون سان زندگيءَ ۾ هم سفر رهي منهنجو هر مشڪل وقت ۾ ساٿ ڏيندي محنت ڪش ۽ فرمان بردار اولاد سان منهنجو گهر روشن ڪيو آهي. مون پنهنجن ۽ پراون جي عزت ڪندي ساڻن پلايون ۽ مٺن محبتن جا ڇل ورڪا ڪياهن پر سندن نان خوشگوار ورتاءُ ۽ بيجا نفرتون برداشت ڪري پنهنجي ماڻهپي واري فرض شناسائي پوري ڪندي زندگيءَ جو سفر جيڪو دوست ۽ احباب هوندي بہ اڪيلو محسوس ڪيو آهي. يقينن زندگي هڪ سوال جو فطري جواب آهي ڇو تہ انسان دنيا ۾ ايندو تہ خوشيون ۽ محبتون ڪٽي آهي پر ويندو صرف نفرتون ۽ ارمان ڪٽي آهي. مون زندگيءَ ۾ جيڪو حاصل ڪيو سو ٻن ڪتابن هڪ "روپ سُندرتا" ۽ ٻيو "اُجارو جيون" جي صورت ۾ ۽ جيڪو ڪجھ وڃايو سو الله تعاليٰ جا حڪم، نبي ڪريم ﷺ جون سنتون ، قرآن ۽ حديث تي پورو عمل نہ ڪرڻ ۽ ٻيو جيجل ماءُ جون ڪومل مرڪون، ننڍايل اکين جا پيار ۽ ٿڪل هٿن جا ڇهاءُ جيڪي زندگي ۾ ڪڏهن بہ حاصل نہ ٿيندا نہ وري وِسرندا ۽ پائرن جو بيجا رسامون مون کي دل ڳلافن ۾ لڳل مڇيءَ جي سر ڪنڊي جيان چُڀهندو اڏرُنون ڪندو رهندو آهي. منهنجو پهريون ڪتاب " رُوپ سُندرتا " جنهن لاءِ مون 24 سال ادب جي رِڻ ۾ سفر ڪندي ڪارون وس ڪرڻ کان پوءِ جنوري 2016ع ۾ ڇپجي سگهيو آهي. جنهن ۾ ڪجھ فني اُوڻاين سان گڏ بحر وزن پُروف جون غلطيون

هيون ان جي باوجود تمام پڙهندڙن " رُوپ سُندرتاءَ " کي پسند ڪندي عاجز گل لغاري، مدد علي ساحل، ميان مير خان چانڊيو عبدالعزيز پيٺ، حاجي حنيف چنه، سوز ملاح ۽ کوڙ پيارن تجويزون ڏيندي حوصلا افرائيءَ ڪئي ، جنهن سهڪار تحت آئون ٻيو ڪتاب" اُجارو جيون " جيڪو سنڌي ٻوليءَ جي ٻاونجاهه اکري ۾ سنڌوءَ حرفيءَ تي جيڪو مختلف {بحرن جي وزن تي جن ۾ بحر حزج مثمن سالم جنهنجو وزن مُفَاعيلن 3 دفعا مثمن سالس {بحر رمل مثمن مقصوري وزن فاعلاتن } {بحر متقارب مثمن وزن فعولن } سالم ۽ غير سالم جي وزن تي شاعريءَ جو ڪتاب لکيو آهي. جنهن کي سنڌي ادب ۾ ٻي سنڌوءَ حرفيءَ چئبو. جنهن ۾ غزل سان گڏ وائي جيڪا چند تي لکبي آهي ، پر مون وايون بہ وزن تي لکيون آهن . ڇو تہ الفابيٽيڪل شاعري لکبي ئي بحر وزن تي آهي . عربي ۽ فارسيءَ ۾ ٿيهہ اکريون بہ وزن تي لکيون ويون آهن . اسان کي سنڌي شاعري علمِ عروض تي لکي سنڌي ادب جي حسناڪي کي بحال رکڻ گهرجي . اسان اجارو جيون ۾ چند بحرن جي وزن تي موتي نہ پر رندا روڙ گل نہ پر ڪنڊا ميڙ ڪرڻ جي اهڙي ڪوشش ضرور ڪئي آهي . جنهن جي ڪمپوزنگ سهُٽي شاعر نثار ناز ۽ پون لعل ڪئي آهي . جن ڪافي غلطيون دُرست ڪري سُڌارا آندا. جهانزيب علي ڪمپوزنگ جي سيٽنگ ڪري سنڌوءَ حرفيءَ کي سهڻي ڊزائين ۽ ڪتاب کي خوبصورت ٽائيٽل ڏئي مڪمل ڪيو. جيڪو سندن هنر ۽ سچائي آهي. منهنجو ٽيو ڪتاب "دل جي ڪربلا "نثري نظم جو ڪمپوزنگ تي آهي ،جيڪو انشا الله تعاليٰ سال 2018ع ۾ اوهان جي زيرِ نظر هوندو.

آئون سنڌ جي ڏاهي اديب ۽ صوفي شاعر مشڪور ڦلڪاري کان متاثر آهيان جنهن سنڌي ٻولي جي ٻاونجاهه اکريءَ تي ڪتاب " سنڌ ۽ سچ جي ساجاهه " سنڌوءَ حرفيءَ تي پهريون ڪلام لکيو آهي انهي ۾ 520 بيت 62 ڪافيون 25 وايون ، 11 پڄن، 7 گيت، 6 نظم، 2 دُعائون، 2 ترانا، هڪ لولي، هڪ غزل ۽ 6 چئوسٽا ترتيب ڏنل آهن جنهن لاءِ بقول شاعر مرحوم فتح محمد سمون لاڪاٽ واري جي تہ 1980ع ۾ اسان بزمِ ادب طالب المولىٰ جي ڪافي شاعرن ڪوشش ڪئي، پر سنڌو حرفي نہ لکي سگهياسين جنهن لاءِ طالب المولىٰ فرمايو تہ اهو سنڌ جو عظيم شاعر هوندو جيڪو سنڌوءَ حرفي لکندو.

يقينن اها دعا 36 سالن کان پوءِ 2016ع ۾ قبول ٿي آهي جيڪا ميتا "مشڪور" ماٽي چڪو آهي اسان ساڻس رِيس ڪندي غزل، وائي، ۽ چئو سٽا سنڌوءَ حرفيءَ تي لکيا آهن اُميد آهي تہ اسان جي اِنڪساري قبول پوندي. آئون مشڪور جو نهايت ئي مشڪور آهيان جن منهنجي مختصر شاعري تي سنڌوءُ حرفيءَ جي مسودي کي دل سان قبول ڪري پاڻ. تفصيلي مهاڳ لکڻ سان گڏ منهنجي شاعريءَ ۾ لفظن جي ڪافي کوٽ کي پورو ڪندي درست ڪيو جيڪا سندن مخلصي آهي ۽ مونکي فخر آهي تہ مشڪور جهڙي رهبر منهنجي مالڪي ڪئي سائين جا وڏا ورڻ.

حڪيم يوسف کتري ءَ سان منهنجو واسطو سال 1980ع کان پوءِ ٿيو جيڪو ٿر اُجاري مورجيان پر هٽندو لطيفي ادبي رهاڻ ۽ ڏات ڊائجيسٽ کان اُڏام ڪندو منهنجي ڪتاب اُجارو جيون تائين پهتو آهي. سائين جي تبعت نا ساز هئڻ جي باوجود منهنجي ڪتاب تي رايو لکيو اٿن. سندن واعدي وفا کي سلام منهنجي الله تعاليٰ کان دعا آهي تہ شال. حڪيم يوسف کتري امداد حسني ، تاج ٽکڙائي ، مشڪور ڦلڪارو، اياز پا ٽولي، فدا حسين سرهيو، حاتم مگسي ، غلام نبي ڪيريو، کيمچند شرما، عزيز ٽالپر، قيمت سنڌي ۽ مخمور مهيري زندگيءَ جون بهارون ڏسندا رهن چو تہ اسان لاءِ سنڌ ، سنڌي ٻولي ۽ سنڌي قوم جو هر فرد اعظيم آهي تئين هيءَ اسان لاءِ اعظيم آهن. سارنگ شاهہ سان منهنجي سال 1990ع ۾ سنگت آبادگار ڪولڻ کان پوءِ سنگت ٽنڊو محمد خان پاران ٻيجل سنڌيءَ سان ملهايل شام دوران شناسائي ٿيڻ سان سٺي دوستي ٿي جا اڄ بہ قائم آهي. پاڻ منهنجي ٻئي ڪتاب اُجارو جيون تي رايو لکي دوستيءَ جو فرض نڀايو اٿن سندن وڏا قُرب.. ۽ اعظم يتيءَ تعارف لکي منهنجي زندگي جي حقيقت کي چٽيو آهي. اعظم جي مهرباني.

سومار "سنگم" مگڻهار

باني السنگم ادبي سٿ

ٽنڊو محمد خان

الف

غزل

اُجارو اُسَ تَتل جيون، ڪندن جو گهر وٺان جوڙي،
هٿن تي لُڙڪ ڪريا تن، چندن جو گهر وَٺان جوڙي!

لِڪائي ٿو ڪڪر سج کي، خِلا جيڪر وَڃِي مونکان،
جهلي تارا ڪَٽِي چوڏس، چندن جو گهر وٺان جوڙي!

اُڀائي تر سمنڊ سارو، اچان هيرن ڀري ڪِشتو،
ڪٽي سونا سِڪا چانڊِي، ڳنڍن جو گهر وٺان جوڙي!

سڏي ڀينون يتيمن کي، اچان ايتال سڀ ڳولي،
گڏي گونگا انڌا ڪاٺا، منڊن جو گهر وٺان جوڙي!

ڪري ورڪا پيارن گل، تڙي نفرت ڪڍان سنڌ مان،
چڏي وڏ ماڻهپائي بس، ننڍن جو گهر وٺان جوڙي!

ولي سارا وٺي سڪندر، مٽان ڏرتيءَ ڪري جرڳو،
سڄو عالم شهر ميڙي، ٽنڊن جو گهر وٺان جوڙي!

هُجي دربار جِي ڪُرسِيءَ، عمر وينل ”سنگم“ جيڪر،
ملڻ انصاف جي لئہ اچ، گِهنڊَن جو گهر وٺان جوڙي!

2

غزل

اَللهَ سُـجاڻي تـو سِـتم گـار جِـي صُـورت ،
شل رب نـہ پسائي، ڪني ڪِردارَ جِي صُورت !

ٻُڇـڙاڻ سندي بـدبُوءَ، اڇي جـنهن جي بـدن مـان،
سـا ڏُور هُجـي ڏائـڻ ، مُـنهن ڪـارَ جِـي صُـورت!

شـيطان ڪنـان بـدتر، دهـرين هجـي مـاڻهو،
سوچوڪ چنبڙي، جهڙو ، ڪـوڙڪار جِي صُورت،

ڦِـت ڪـار وجهـو ڦيتـاڙ تـي ، جـوڙ جـو تـوڙي،
محبـتن سـندو مُنڪـر، جـو ڪُفـار جِي صُـورت

ڏاتــار وســاري ڇــو طلــب گــار تــون ويئــين،
دربـانَ گهُــرن توڪــان ، ديــدارَ جِــي صُــورت !

ســردار نَبِـي سُـهڻي ، سـندي دل ۾ آهـي سِـڪَ،
ڏيڪـار سـگهو مـونکي ، سـندم يـارَ جِـي صُـورت !

سُـومار "سـنگم" معـافي ملـي شـال جـي مـولا،
هــر بــار گهُــري درَ تــي مگڻهــارَ جِــي صُــورت !

﴿3﴾

غزل

اول واڪاڻ الله جِـي، گهڻِي تبليغ ڪريو سڀ،
جماعت جا سَچِي حق تـي، ڪٺِي تبليغ ڪريو سڀ!

ڇڏي ڪم ڪار دُنيا جا ، وڃو رب جي رضا خاطر،
چِلو ڪي چار ماهن گڏ، هٿِي تبليغ ڪريو سڀ !

ڏٺِيءَ جي وس ڏيڻ سڀ ڪجهه ، رکڻ سو پروسو گُهرجي،
هُجڻ ايمان جو ڪامل، وِڙِي تبليغ ڪريو سڀ !

وڃي گهر گهر پلائي ڪر، سڏي ماڻهو دڻي جي در،
جُهڪن مومن اچي رب کي ، ٻڌِي تبليغ ڪريو سڀ!

جسم پوشاڪ رک دل ، پاڪ بضتن ڪان صفا دوئي،
بُخل ڪيني ڪنان سارا، ڇڏي تبليغ ڪريو سڀ!

سِڪِي ڪلمون غسل فرضن، نمازن جا ٿيو عادِي،
نَبِيءَ وارو عمل سارو، سُڻِي تبليغ ڪريو سڀ !

ڏِنُو خُطبو نَبِيءَ آخر، ٿيو جي دين آ مُڪمل،
صحابہ سڀ ” سنگم “ پڪڙِي، ڏَڻِي تبليغ ڪريو سڀ!

4

وائي

آتـــم ڪٿـــا پنهنجـــي ڪـــوي!
ويتـــــو لڪـــــي!

ڪاغـــذ چٽـــي ڪـــارا اکـــر،
جيـــون خطـــا پنهنجـــي ڪـــوي،
ويتـــــو لڪـــــي!

زنـــدگي ٻڌـــي تحريـــر جـــا،
ســـا اِرتقـــا پنهنجـــي ڪـــوي،
ويتـــــو لڪـــــي!

پـــوڳي نفـــرتن قيـــد هـــو،
جـــزبن ســـزا پنهنجـــي ڪـــوي،
ويتـــــو لڪـــــي!

ســـهٽي ســـجڻ ڪـــي اڄ ”ســـنگم“،
هـــا اِلتجـــا پنهنجـــي ڪـــوي،
ويتـــــو لڪـــــي!

﴿ب﴾

غزل

بِشارت ملي مون ڏسڻ، نور تنهنجو،
خوابن ۾ مون وٺ اچڻ، حُور تنهنجو.

هٿن تي لهي رات آيو هلي چنڊ،
جبل تي هيو جڻ لهڻ، طُور تنهنجو.

سياڳي رهي ٿي اڃان، ويل هرڪا،
اچڻ ياد تنهنجي رهڻ، پُور تنهنجو.

اسان تو سوائي، نہ ٿين ڪو تہ سوچ،
اسان لئي ٻيو ڇو ٿيڻ؟ ڏُور تنهنجو.

اکڙين منجهان مون، ڪڍي ننڊ تڙي اڄ،
رکي پير تارن هلڻ، پُور تنهنجو.

زبان تي رڳو بس، ڪري وِرد وينس،
اِئم روز تازو ڪرڻ، گور تنهنجو.

ٿئي شل اسان جو ”سنگم“ يار دنيا،
مِثالي هجي سو ملڻ، حُور تنهنجو.

﴿2﴾

غزل

بــــارش ڳـڪــــائون گهر، ڪيرايــــو آ،
هـــــارِيءَ ٻچِـــــي ٻچـــڙن، بڇـــايو آ!

ٻڪــرِي ڪُتــو هيڻــــان، اڇــي ڪـــاٽن،
ڇُپِڇِــــي ســـاهه ڪڪـــڙن، وڇـــايو آ !

ڪـــاتر، ڪُتـــو غليـــل، ســـهن مـــارِي،
ڳَـسَ تــي شــڪاري پــي گهــٽ، لڳـايو آ!

واڳــو جهلــي تـــارُو، ســيرَ مـــان تـــو،
هرڻِـــيءَ شــينهن کـــان ڪِـــٽ، ڇـڏايو آ !

جنگ جـو نـه ڪـو مون کـان، عقل جـانور،
ڏاڍو ڳِــــــداڙيءَ پُـــــــٽ، پـــــــڏايو آ.

ٻـــوڙيءَ ســـرن اُٽيـــو، گونســـلو هــــو،
جهولـــــو هــــوا جنهنجـــو، لُـــڏايو آ.

ڪانگـل تـڙي ڪوئـل، ”سنگمر“ وڻ تـان،
گهـــر ڇـــو؟ ڪنـدبن جـو تــو، ڦٻـايو آ!

﴿3﴾

وائي

بهـــــار گُذرنــــدِي رهـــــي،
گُــلَ ڇٽنـــدا رهيـــا!

آڙهنـــگ تَتـــو جـــي هُيـــو،
خـــزان اُســـرندِي رهـــــي،
گُــلَ ڇٽنـــدا رهيـــا!

رُڃ اُڏريـــــــون رکـــــــون،
هـــوا پســـرندِي رهـــــي،
گُــلَ ڇٽنـــدا رهيـــا!

رات ڳُگهيلِـــــيءَ منجهـــــان،
چانـــدنِي اُپرنـــدِي رهـــــي،
گُــلَ ڇٽنـــدا رهيـــا!

تــون نـــ آئـين جـــي ”ســنگم“
ڏات رُوئنـــــــدِي رهــــــــي،
گُــلَ ڇٽنـــدا رهيـــا!

﴿ ٻ ﴾

غزل

ٻـــاري رک ڏيئـــو رات ڪـــارِي تـــون!
واچـــوڙن ورَ ڪـــان ، ڏات ســـارِي تـــون !

لـــوڏي پَـــنَ چـــاٽي ، جـــي هـــوا تِـــي گُلـــڙا،
ميـــڙي رک ســـا گُـــلَ، ڏات ڪـــارِي تـــون !

لهـــرن وچ ڪيتـــر، تـــي ڪـــلا سُـــڏڪي،
چيـــڙي ســـان چـــولِي ، لات هـــارِي تـــون !

نـــوڻن جـــي آهـــي رانـــد ســـاري هِـــت،
تنهـــنجن جـــذبن کـــي مـــات، مـــاري تـــون!

هـــٿ جـــي مُـــٺ مـــان جيڪـــا، وَجـــي سِـــرڪِي،
دريـــا جـــي چمڪـــڻ ، ڏات وارِي تـــون!

تـــوکي رســـمن جـــي ، چُـــپ لڳـــي جاهـــاٽي،
تنهنجـــو بنـــد چـــو؟ آ وات آري تـــون!

سُـــورن ســـان جُڙيـــو ”ســـنگم“ آ تُنهنجـــو
نفـــرت چـــو؟ ٻـــاڙِي، ڏات نـــارِي تـــون !

2

وائي

بيـــــڙو پُڄـــائي تَـــــڙِ!
پـــتڻ وٽ پــوءِ!

ســــــوگهو سُــــڪاڻو جهــــــل،
واري ٻَـــــــــــــــــڌِي ور وڙ.
پـــتڻ وٽ پــوءِ!

سِــــيرن وچـــان ســــاري،
ڪـــر تـــون ڪنــاري ڪــڙ.
پـــتڻ وٽ پــوءِ!

پـــاٽيءَ مَڇيـــون مـــانگر،
ڪـــائي ويـــن ڇـــو هـــڙ؟
پـــتڻ وٽ پــوءِ!

منـــزل ”ســـنگم“ ســـوڪِي،
تڪـــڙو هلـــي جـــو يَـــڙ.
پـــتڻ وٽ پــوءِ!

پ

غزل

پيلاڙ ٿِي زندگي، فصل چيٽَ وانگي!
ڙاڪون ڪري دريا، سُڪل پيٽَ وانگي!

قسمت اسان جي ٿِي آ، موبائل لوڪل،
بيڪار سا هاڻي، ڦِٽل سيٽَ وانگي!

وڪجي جسم سستو، پيو ضمير ماڻهوءَ،
بازارَ جِي حسينا، ٻڏل ريٽَ وانگي!

سنگدل اسان کي ٿو، چوي يار ڄاڻِي،
سوئي چوڻ مھٽو، لڳل نيٽَ وانگي!

مجتا ملي سُھٽي، سڏي ھاڻ توکي،
آھي سنڌوءُ سان اڄ، ڏنل پيٽَ وانگي!

دوئي ڪيو دل مان، نفرتون وري سڀ،
وارن پيل چيڙھ، پِڳل ميٽَ وانگي!

دل جو ”سنگم“ خالِي، پيو مدار آھي،
دلبر اچان تولئہ سِپل پيٽَ وانگي!

2

غزل

پيگوان کو راضِي ڪري، رحمان کو راضِي!
جاڙِي ڪري وينس رُڳو شيطان ڇو؟ راضِي!

دولت وڏِي نارِي مزا، دُنيا سندا مونکي،
مُرکون کسي کنهنجون کيم، گردان کو راضِي!

تکبر پڇِي مٽکو کجي، جيجل جُهڪِي سجدو،
هڪ رات جي تکليفَ جو، ارمان کو راضي!

هر سال جان موتي، اڇي ٿوماهہ جي مقدس
روزا رکي رب جا کجي ، رمضان کو راضِي!

واکاڻ ٿي عالم سخي، ڏاتارَ جِي صورت،
درَ تي بُکايل جي کجي، مهمان کو راضِي!

جيون سندي ساٿيءَ، ڏيو لازم هجن جي حق؟
خالق سندي کِلوت، رکو فرمان کو راضي!

پينار تِي پرچائي "سنگم" مخلوق مالکَ جِي،
پوءِ ماٿهپو ماڻج، ڪري انسان کو راضِي!

3

وائي

پيارِي سنڌ پٽائيءَ جي هلي ڏسجي!
سُهڻي سنڌ پلي ڏسجي!

پتڻ سارا رهن مڏيون هتي مانجهي،
مُهاڻن هت پلا جهليل چلي ڏسجي،
سُهڻي سنڌ پلي ڏسجي!

سُريلو لاڙ جو لهجو مٺي ٻولي،
لڳائي دل ملن دل سان ملي ڏسجي،
سُهڻي سنڌ پلي ڏسجي!

اجان اوطاقن ۾ خاطر ٿئي ساڃي،
وِڇايل اُت ڪنبل اجرڪ رلي ڏسجي،
سُهڻي سنڌ پلي ڏسجي!

بُخاري پير جيلاني ”سنگم“ بُزرگ،
سوا لک سنڌ سخي قلندر ولي ڏسجي،
سُهڻي سنڌ پلي ڏسجي!

﴿ت﴾

غزل

تـــون چـــڏ لِڪـــي ، گُلـــڙا هـــٽڻ
ڪـــوئي ڏســـي، ويـــري ملـــڻ !

مُنهنجـــو تـــرِيءَ ، نـــالو لِڪـــي،
تُنهنجـــو رڪـــي، چپـــڙا چُـــمڻ!

چنـــڊ ٿِـــي لڳـــي، پيـــرن تَـــرِي،
گـــوڏي رڪـــي ، چيـــرون ٻَـــڌڻ !

جـــوڙي ســـلامت، شـــل رهـــي،
پنهنجـــو پـــرين، زنـــدگي رهـــڻ،

دنيـــا ڏسِـــي، ســـاري جلـــي،
پـــارڪ ٿنـــڊو، گـــڏي گهمـــڻ،

دل جـــو تـــلاءُ ، گـــڏجي تـــرون،
ڪُنـــدري ٽُپِـــي، تـــو هـــٿ جهلـــڻ !

ســـوچي ”ســـنگم“، هـــاٺي ســـگهو،
گُهرجـــي رُڳـــو، هـــڪ دل ٿـــيڻ

2

وائي

ٽڪي، تند وڄائي راڳي!
پيرو سُر ٻُڏائي مڱڻا.
ڳائي راڳ راڳي!

توسان پير لڳائي جاڳن ،
رُوح اندر جيڪي رهڻا.
ڳائي راڳ راڳي!

اُڏِري هُو ٽِمڪڻا ٽِمڪن،
جُڳنو هر رات پرڻا.
ڳائي راڳ راڳي!

رب جي هل رضا گڏجِي،
تارِيءَ جنهن تَڳِيءَ تپڻا.
ڳائي راڳ راڳي!

ويندو مڙهه مِٿيءَ هرڪو
هٿين خالي ”سنگم“ سڪڻا.
ڳائي راڳ راڳي!

ٿ

غزل

تـــوهر جوجســـم، ڇِيـــري ڪنـــڊا،
ســاوڪ ٻـج ڳِلـون، ڇِهيـري ڪنـڊا !

جيڪـــي روز ٿـــا، نڪـــرن ورِي،
ڇـو؟ آڪـاشَ جـي، نِيـري ڪنـڊا!

فِرمـــوتِي نهِـــي، پلـــڙي منجهـــان،
تـو هَـــٿَ تـــي وِڏا، هيـــري ڪنـــڊا!

مـــورا ڪـــي مڇـــي، گنـــڊٽي پلـــي،
دريـــا جـــي پلـــي، ڪيـــري ڪنـــڊا،

تـــو جيـــوت ٻچـــا، ورتـــا جهلـــي،
ســـيڙهه ٿـــي هٽـــي، تيـــري ڪنـــڊا،

تُنهنجـــا هِـــنَ لڳـــا، اُب هـــم لفـــظ،
مـــون دل ڪـــي ورِي، سِـــيري ڪنـــڊا!

اڪـــين جـــي ”ســـنگم“ ڇپـــرن لِڪـــي،
تـــو اڪـــين هنيـــا، ڦيـــري ڪنـــڊا !

﴿2﴾

وائي

ٿر جا سُڪا هِن اَڪ!
لڳي جا لُڪ!

واريءَ پٽن سِرڪِي،
آهِن اُڏاڻا ڪک،
لڳي جا لُڪ!

پاڻيءَ اُڃارا ٿر،
جيوت مرن ٿا بُک،
لڳي جا لُڪ!

ڪوراڙيون ماڻهن،
ڪائن ڪري سي ڏُک،
لڳي جا لُڪ!

ڏاهي ”سنگم“ جيجل،
ڏاڍا ڏسي ٿي ڏُک،
لڳي جا لُڪ!

﴿ٽ﴾

غزل

ٽِڪي دل تي رهن يادون، اجهان تائين،
پرين توسان مُلاقاتون، اجهان تائين!

صبر دل کي اچي اڪين، نَہ ڪا ننڊ ٿِي،
پيون جاڳن ٽڪي راتون، اجهان تائين !

اڱڻ وڻ تي هُئا ويٺل، پکي سارا،
ڪيون تن پي ورِي لاتون، اجهان تائين!

چون جِي جِي سداعاشق، ڪِلي سُهڻن،
ٻُڌن تن ٻوڏ ٿا واتون، اجهان تائين !

زبان سان پل تڙي ڏيندا، رهن پنهنجا،
پراون کان ملن ماتون، اجهان تائين !

اسان کان پوءِ پيو روندي، ڏسي جي گس،
وري هيڪل وڃِهي جهاتون، اجهان تائين !

عشق آغوش ٿا پلجن، ”سنگم“ شاعر،
وري پُڇندين اِهو ڇا تون؟ اجهان تائين!

2

وائي

تڪــن تــوپي گُلــن اجــرڪ،
ســـنڌي مـــاڻهو!

ســـچا هيـــرا صـــفا سُـــهڻا،
لڳــن جيڪـــي ســـندا زمـــرڪ،
ســـنڌي مـــاڻهو!

اچـــو قلنـــدر ســـوين پانـــڌي،
ٻُڪــن پـــاڻي پــين تبـــرڪ،
ســـنڌي مـــاڻهو!

مٽـــر مُـــڱ دال جـــا عـــادي،
لُـــر ڄـــاڻيي وجهـــن ادرڪ،
ســـنڌي مـــاڻهو!

سـچاٽپ تــي ”ســنگم“ سـنڌ جــي،
ڏســـو عـــالم ســـڄي مشـــرق،
ســـنڌي مـــاڻهو!

ٿ

غزل

تاهي مِٿيءَ ماٺهوڙِني، انسان جِي صُورت!
مخلوق کي اشرف ڪري، احسان جِي صُورت!

موسيٰ گُهري موڪل، ملائي طُور سينا تي،
ڏيکار سگهو مونکي، ڏِٺيءَ رحمان جِي صُورت!

نُصرت ڳِئي مالڪ، اِڇي مڱڻي سندي دُنيا،
واپس وٺي اُن کي ويو مهمان جِي صُورت!

چيرون ٻَڌي ڪننا، وجهي گيڙوءَ رتا ڪپڙا،
راضي ڪري رب کي پيو ڀڳوان جِي صُورت!

چهرو مٿي رونڪ، وئي دل مير سان پرجي،
سائي لڳي هاٺي، هڙو هُن مان جِي صُورت!

ڏرتيءُ رهي دهريا، انڪار ڇو رب کان؟
رهندي نہ خنزيري، توخان جِي صُورت!

حاجت روان سڀ جو صرف، الله ”سنگم“ آهي
کولي ڏسو آيت رُڪوع، قرآن جِي صُورت !

﴿2﴾

وائي

ٽوٽـــا ڇپـــاڙي، ڍور ٻُڪيــــو!
ٿـــر جيـــارو ڙي!

جـــوڳي مُرليـــون، نانـــگ پويـــان،
ڳـــولي نيـــاڳو نـــور ٻُڪيــــو!
ٿـــر جيـــارو ڙي!

*ڍوليـــر ٻـــولي، ڪلـــر ڪـــاري،
وارِيءَ اُجـــارو، مـــور ٻُڪيــــو!
ٿـــر جيـــارو ڙي!

غريـب ڪسـي ڪـو جيئڻ جـو حق،
بيـوس ڪـري ٿـو شـور ٻُڪيـو!
ٿـــر جيـــارو ڙي!

توڪـان گهُـري ٿـو ”سـنگم“ تـوکي،
هاڪـــار زيـــرِ آ، غـــور ٻُڪيـــو!
ٿـــر جيـــارو ڙي!

* نوٽ ”ڍولير“ هڪ پکيءَ جو قسم آهي.

﴿ث﴾

غزل

ثــوابن كـــان گُنـــاهن جِـــي ، گهڻـــائِي دوســـت،
ڪٿـي جـي لِسـت مـون پنهنجـي، ڳڻـائِي دوسـت!

ڪـرڻ انسـان جـي خـدمت ، رُڪـوع سـجدا هِـتِ،
وجـــي تبليـــغ ڇـــو ٿوتـــون ؟ وڻـــائِي دوســـت !

وڻـي تـو ڪـين تِـي پنهنجِـي، حيـا وارِي لَـڄَ،
ڏسِـــي ڇـــو زال ڏارِي ؟ڪنـــڌ ڏُڻـــائِي دوســـت!

رڪـي نـڪ تـي سـندا ڪـاوڙ هجـي ٿـي سُـهڻي،
ڇئـــي ڇاڇـــا؟ پيـــو هـــو پُـــڻ، پُڻـــائي دوســـت!

ڏئـــي رت ريـــج لـــڙڪن جـــو ٻنـــي پـــوکي ســـا،
لُٽـــي ســـورن پـــري ســـر تـــي ، ڪٽـــائي دوســـت!

ڇـوڙ سـچ تـي ڪـنڌن اُڇلـي، جيـان ٿرجـائي،
زبـــان تـــي ســـا مُهـــرَ تـــازِي، هڻـــائِي دوســـت!

ڪٽـــي ڪـــارِي مَيـــارن گُـــل ، ”ســـنگم“ در آيـــو،
رکِـــي دل جِـــي ڇـــپن مُرلِـــي ، سُـــڻائِي دوســـت!

﴿2﴾

وائي

ثابت قومي ڪريو ڳڻائي!
آدم شُماريءَ ۾!

گهر گهر سربراهه سڀ لِکايو،
پنهنجن ساري ٻارن ڳڻائي،
آدم شُماريءَ ۾!

راڻو راڻي ڪارڊ بنان ڪو،
رهجي ڇو ٿي؟ ڪا سنڌ ڄڻائي،
آدم شُماريءَ ۾!

سنڌ جا رهندڙ سنڌ جا سڏايو
گڏجي اوهان ڄڻ سگهه ٻڻائي،
آدم شُماريءَ ۾!

قومي جاڳرتا موهم "سنگم" اڄ،
لکجي ٻولي سنڌ جي سڻائي،
آدم شُماريءَ ۾!

﴿پ﴾

غزل

پکل پوکون چڏي سرڙا، وڃن جِت ٿا پکي واپس!
ورڻ تن جو وڙي مُشڪل، اچن ڪِٿ ٿا پکي واپس!

ٻُڌڻ جهرڪن سندي ٻولِي، اڳڻ وڻ تان اچي ساڳِي،
پرهہ ڪڻ چن پُڪارون اڄ، ورن وِٿ ٿا پکي واپس!

چُڳي پيرون مِٽِي مَڪَ تي، ڪرڻ چِرچِر وٽي وَهِيَن،
ڏيڻ ڦيرا ڪبوترجا ، گهرن گِت ٿا پکي واپس!

رهن راهي رُڳو رڻ جون ، خِلا ڪونجون قطارن سي،
لڳن ڪائڻ *ظُراتن کي ڪِرن رِت ٿا پکي واپس!

ٻڌل پڃري تتر طوطو پڃڻ جا وجهہ پيو ڳولي،
لڳي تاڙي رڳو هٿڙن، پڃن پِت ٿا پکي واپس!

رهي جهيڙو هتي جيءَ سان، ڏسو هر ساهہ تي سختي،
ڪٿي مورن اُهي ڪوڪون، رهن تِت ٿا پکي واپس!

سفر ڏُنوِي ”سنگم“ پورو ٿيڻ تي بس اجهو هاٽي،
محل واپس اچي پونئرن ، ڏِسن چِت ٿا پکي واپس!

---

* نوٽ: ظُرو جيت جو هڪ قسم آهي.

2

وائي

پڙهـــي پيـــو ٻـــار
بيت پٽائيءَ جا!

ســـــر کا چـــوي اکـــر
سِـــمَي تـــي سُـــر تـــار
بيت پٽائيءَ جا!

ٻـــوليءَ پيـــو پنهنجـــيءَ
آڻـــي اُتـــم اُچـــار
بيت پٽائيءَ جا!

وايـــــون ٻُـــــڌائي ور
مـــارن وري وڻ جهـــــار
بيت پٽائيءَ جا!

ســنڌ جــو ”ســنگم“ پُختــو
هرکـــو ٻچـــو هوشـــيار
بيت پٽائيءَ جا!

ج

غزل

جُگنـــو جــاڳـي ، ســـارِي رات!
دل جـــي بتــــڙي، ٻــــاري رات!

هلنـــدي پيــرن ، رڻ تـــون جهـــاڳ،
جـــڻ ويهــــاڻي، ڪـــارِي رات!

پـــاڻي واري، ٻـــارا پـــرڻ،
ٽڪبـــو نـــاهي، هـــارِي رات!

وســـرِي ڏڻ رڍ ، جـــا ڏراڙن،
ٻڪـــري بگهـــڙن ،مـــارِي رات!

چپجـــي ڪـــائي، ڪـــارو نانـــگ،
جـــوڳيءَ پيــــرن، ڪـــاري رات!

چـــورن جِـــي ٽِـــي ، چـــاتِي نيـــٺ،
پـــاڳن ڦُرجـــي، نـــارِي رات!

پنهنجـــو سهـــڻي ٽينـــدو "ســـنگم"،
چنـــڊ جـــي پـــاڳن، واري رات!

2

وائي

جنــــبڙيءَ ڏري ســــاريون،
لا! جــنهن، سُــپَ ۾ تــاريون،
ڪِلنــدي هاريــاڻي!

چــانورَ ننگهـــ ۾ وجهنـــدي،
مُهريـــون مٿـــان واريـــون،
ڪِلنــدي هاريــاڻي!

ســورج مُڪــي گُــلَ پَٽــي،
ڪانيـــا پـــري ڪـــاريون،
ڪِلنــدي هاريــاڻي!

ٽانـــدي ســنگهن ســيڪي،
آيـــون پَٽـــي ٽـــاريون،
ڪِلنــدي هاريــاڻي!

تِــرن ڳُــڙ ڳهــيلا ”ســنگم“،
ٽُڪيــون ٽُڪــي ٽــاريون،
ڪِلنــدي هاريــاڻي!

ڄ

غزل

ڇڏي جيجل غني اهڙو *عبدالستار مُشڪل اچ!
اچڻ دُنيا وِلي واپس، سخي ڏاتار مُشڪل اچ!

لڳل گولِي هُجڻ زخمي، بچائڻ هنجهه ڪٽي ماڻهو،
غُسل لاشن ڪفن ڏولِي، ڪرڻ تِن تار مُشڪل اچ!

غريبن کي سڏي جوڙا، بُکايل کي ڏيڻ ڪاڏو،
وڃِي بيمار جي گهر ڪو، پڇڻ سنسار مُشڪل اچ!

صبر هو سادگِي هُنَ وَٽ، وڳو ڪارو ڪئي سالون،
رَکِي بُکيو پيٽ پنهنجو، ڏيڻ ڏاڪار مُشڪل اچ!

اجان دنيا ۾ ايمبولينس هلي ٿي ايڌيءُ سروس،
پني فقرا ڪيو صدقو ڪري سردار مُشڪل اچ!

ڪري هجرت اچي سنڌ جو سڏايو جنهن سنڌي ماڻهو،
فِڪر هِن قوم کي آهي، ملڻ سوبار مشڪل اچ!

گهڻا سڪندر هُئا حاتم، ويا سارا هٿن خالي،
ڪٽي ڪو سر ”سنگم“ ويندو پڳون دستار مُشڪل اچ!

---

* عبدالستار ايڌي مرحوم جي نالي (8 جُون 2016ع)

2

وائي

ڇـــاڇي اڇـــن ٿـــا ڳهـــر،
ڌُهـــــل تـــــه وڄـــــايو ڊر،
ڏســـي جيجـــل!

ســـــهرا اڱـــــڻ تـــــي اڄ،
ذرذر تــــــه ڳـــــــايو ذر،
ڏســـي جيجـــل!

پـــــائر ڇڱـــــا ڳـــــڏِجي،
پٽڪـــــــي ورايـــــــو ور،
ڏســـي جيجـــل!

ڳـــــاڏِيءَ ســـــجائي ڳُـــــل،
ســـــرگس ڳهمـــــايو تـــــر،
ڏســـي جيجـــل!

لائنـــون ”ســـنگم“ سُـــهڻل،
لهنـــــدو ونـــــيءَ ســـــان ور،
ڏســـي جيجـــل!

جهہ

غزل

جهلِـــي پـــوِکن ونِـــي ورَ جـــا ، وري کِلنـــدي!
پکِـــي ٻـــانهن منجهـــان هـــر هـــر، کـــري هلنـــدي!

رکِـــي جيـــون ڏنـــا ســـاٿِيءَ ، ٻُکـــن ڳلـــڙا،
چـــپن ســـان گـــڏ چُمـــي زُلفـــن، ســـري لُڏنـــدِي!

رهـــي ٻـــن جـــي نـــہ کـــو وچ تـــي رســـم پـــڙدو،
حجـــابن پِـــتِ نـــہ ئِـــي درکـــو! درِي لڳنـــدي!

مجـــي پکِـــوان ڻِـــي نـــارِي، مُـــڙس پنهنجـــو،
چِـــڏي تکبـــر کـــري پوڄـــا، پـــري جُهکنـــدِي!

هلـــي واهـــڙ ڏســـون وســـتي، شـــهر ســـارا،
پـــلاري ســـنڌ سُـــگنڌ ســـهڻي، تـــري گهمنـــدي!

ســـدا قـــائم رهـــي دُنيـــا، هتـــي ســـاڳِي اجـــان،
کنـــدڙ محبـــت هجـــن دل ســـان ذري رکنـــدي!

چٽـــو نـــالو لکـــي هـــٿ تـــي، ”ســـنگم“ منهنجـــو،
لِکـــايو هـــو صـــنم مـــون کـــان، تـــرِي چُمنـــدي!

﴿2﴾

وائي

جهــولـيءَ وڏا ڪلنــدي چــانور،
راڻـــيءَ ڪنـــدي درتـــي ماڻـــا،
چـــانور داڻـــا !

جــوڳيءَ وئــي مُرلـــي وســـري،
دل جـــي پئـــي رِ ســـڪي پاڻـــا،
چـــانور داڻـــا !

مومـل ڪـٽـي هـڪـڙي هـڪـڙي،
مـــوهي ســـوين راجـــا راڻـــا،
چـــانور داڻـــا !

ســـهڻي اچـــي ميهـــر خـــاطر،
دريـــا هتـــي اُڪـــري هاڻـــا،
چـــانور داڻـــا !

پنهنجو ”سنگم“ ڏسندي ماڻهو،
پســـري ڪـئـــي پونـــدا خاڻـــا،
چـــانور داڻـــا !

ڄ

غزل

ڄوڄڻ محبت سندا، ڄو ڄڻون؟
آهن دل سان ٻڌل، ٻنڌ ٻنون!

دلبر ٿو گهر وڃڻ جي ڪري،
مونکي هيڪل ڇڏي، اڏ رُنون!

ايڏو روئي نہ وڄ، تون پرين،
ڪوئي چولو ڏسي، تو ڀڻون!

ڳڻتي ڇو ٿي ڪرين؟ اي چري،
ٿيندا سين تون ونِي، مان ونون!

بد روحن جي نظر، ٿي لڳي،
وارن ڪولي نہ هل، ڇت گهنون!

چنڊ راتون ڇو ڪسي؟ ٿو وٺي،
سورن جو هر ڪڍي، سج ڪنون!

توسان پنهنجو "سنگم" ٿو لکان،
مونکي آڻي قلم، ڏي پنون!

2

وائي

*جوڄڻ ڇن پيرن،
ٻول ته ٻاڙو سچ،
ڪوڙن لڳي مچ!

سارا لنگهه پنجوڙن،
رسيون ٿوڙي رچ،
ڪوڙن لڳي مچ!

دهشت سامهون تون،
سينو تاڻي اچ،
ڪوڙن لڳي مچ!

ڏينگهر سارا گسَ،
پورن ٻارج ڳچ،
ڪوڙن لڳي مچ!

گُهنگهرو ”سنگم“ پائي،
سچ ته بينو نچ،
ڪوڙن لڳي مچ!

---

* جوڄڻ– ڏڳيءَ يا مينهن کي ٽنگن ۾ لڳل رسي جي ونگ کي چئبو آهي.

چ

غزل

چٽا وڪٽي ونِي ٻالڪ، اُتو آيو!
مٿي تي گهر ڪٽي چانور، ڪٿو آيو!

گتا ميڙي ربڙ ٽڪڙا، ڏئي پڙ تي،
بچائي ڪائيون ٻارڻ، ڦٽو آيو!

هنڌا هوٽل ملي ٻانهون، پيون ٽڪجي،
گندو پاٽي ڪڍي گٽرن، ڦِٽو آيو!

اُتر سيءَ سامهون، ايندي ڪُتن ڪي هو،
اڪيلو رات گلين مان، ٽُٽو آيو!

هٽي جهاڙو وڏاٽي گهر، اگڻ پوچو،
ونِي جيجل پُراٽو هُو لٽو آيو!

قدر جي رات پاڙي مان، پِنِي لولا،
ڪُڪڙ ٻوڙون پري ٽيلي، وٽو آيو!

عيدَ چورن ”سنگم“ ڪهڙِي، وڳو ڪهڙو،
ابي جي اوٽ ڪان وانجهيل، ڪُٽو آيو!

﴿2﴾

وائي

چوٽيءَ ٻڌي گُل پٽيون!
ڇوريون وڃن ڪاليج!

سينگار ساراجن ڪي،
وارن ڏئي سپ ڦٽيون،
ڇوريون وڃن ڪاليج!

ٽولا ڪري ڇهه ست،
ٽي چار ٽي پنج ڇٽيون،
ڇوريون وڃن ڪاليج!

ويندي وري ڪي ايندي،
دل کي هيون سي وٽيون،
ڇوريون وڃن ڪاليج!

پوتر ”سنگم“ جزبات،
ڪومل ڪلي پد مٽيون،
ڇوريون وڃن ڪاليج!

چ

غزل

چڏي يادون رڳو تو وٽ، رُسامڻ تي پکي چڻ ڪو،
خِلا برزخ هٽي پرڙا، اُڏامڻ تي پکي اُڻ ڪو!

ڏسي ٿو تڪ ٻڏِي توکي، يڪي ساهي پيو سِڪ مان،
ملڻ مُشڪل وڳر ٿيندو، ٽُٽامڻ تي پکِي رِڻ ڪو!

ٻري جيڪو پيو ڏيئڙو، اوٽ ٽُنهنجِي اجوڪو پل،
هوا بارش لڳن ڪنوٽون ، پُسامڻ تي پکِي پڻ ڪو!

ٿيا چوڙا چُڳڻ پُورا، ڪرڻ چُوچون چمن تي اڄ،
ويا ڳارا ڏيڻ وسرِي، ٺُڪامڻ تي پکي ڪڻ ڪو!

هٿن چوڳو چُٽا يو تو ٻُڪن پاڻي جهلي جنهنکي،
چُنجل ساهير ڪئين وسري، چُڳا مڻ تي پکي چُڻ ڪو!

هڏن پڃري دري ڪولِي، اچي دربان آخر اڄ،
وڃڻ جو وجهه ويو مِلجي، هلامڻ تي پکي هڻ ڪو!

چُڪي پاڻِيءَ گهرڻ جو وس، وٺان جنهن جي ”سنگم“ ويئڙو،
ڇڃڻ تي تند رهي باقِي، وُسامڻ تي پکي وڻ ڪو!

2

وائي

چــوتـــي؟ پئـــي دل بـــي چئـــي،
هـــــاڻي وري!

جهليـــان پيــو جــنهن كـــي پـــرين،
توكـــان ســـگهي جيكـــا رهـــي،
هـــــاڻي وري!

جـــــاتي ڏكـــــاري روز تــــــي،
ســـوچي ســـڄڻ تنهنجـــو ســـهي،
هـــــاڻي وري!

عـــادت ســـندا مجبـــور ســـڀ،
ســـهڻا وڃـــن سُـــڏمان ڏئـــي
هـــــاڻي وري!

اكيـــون ”ســـنگم“ روئـــن پيـــون،
گـــڏ پـــاڻ تـــي ســـڏكي پئـــي،
هـــــاڻي وري!

ح

غزل

حق تي لڳن هر روز ٿا، ڏاڍا نوان،
غيرن گهڙي ورتا، گهاڙا نوان!

باعزت ٿيندي ٿا ڏسون، بي عزت هِت،
رهزن هٽي وينو هتي، واڙا نوان!

فورو ڪري هِن ديس کي، بدنام ٿو،
ليڊر هٽي ٻاڙون ڪري، لاڙا نوان!

رشوت وٺي هر هڪ ادارو ٿو اجان،
وڏجن پيا اگهه تيل جا، پاڙا نوان!

مذهب ٿيو سولو مٺڙ، هر قوم لاءِ،
ماڻهو مٿي ذاتون ٿيا، پاڙا نوان!

تنهنجو اسان سان چو "سنگم"؟ ٿيندو اڙي،
سنڌ جي نه ڪک مان غيرتون، ناڙا نوان!

2

وائي

حاجت روان سڀ جو سُٺو،
الله ڏٺي!

روزي رزق هر هڪ ملي،
مشڪل ڪُشا اهڙو مٺو،
الله ڏٺي!

ڇاٽي غير الله گُهري،
مالڪ ڏيڻ وارو وٺو،
الله ڏٺي!

قبرن ڪري سجدا ، هڏن ،
جهنم وڃن جن سان ، رُٺو،
الله ڏٺي!

قرئت ڪندي، قارِي ”سنگم“ ،
مُصلي مٿان روئندي ، ڏٺو،
الله ڏٺي!

﴿خ﴾

غزل

خبــــر ڇـــاتي؟ رُنـــو ٿـــا ٻـــار، پرڇـــايون!
ڏئـــي ٿـــافِي سِـــڪو ڪـــي ٿـــار، پرڇـــايون!

انگـــل ارڏن ڪٽـــي سِـــرَ تـــي، اســـين ســـارا،
ڪـــري منٿـــون پيـــا جـــي يـــار، پرڇـــايون!

اســـان ســـان بـــي وفـــائي جـــو، ڪـــري دوســـت،
پيـــا اُنَ ڪـــي وري هربـــار، پرڇـــايون !

لڪـــائي لُـــڙڪ ٿـــا پنهنجـــا، ڪِـــلايون جـــڳ،
ڪـــري سُـــر شـــاعري غمـــدار، پرڇـــايون!

نچـــايو نـــيهن جـــي مـــونکي، ٻـــڌي گُهنگهـــرو،
ڏئـــي فيـــرا گُـــروءَ گِـــرنار، پرڇـــايون.

الائـــي ڇـــا؟ پيـــو ســـهٽو ڪـــري پُـــٽ پُـــٽ،
ٻُـــڌي وڏ گهـــٽ وڏي ٿـــا گـــار، پرڇـــايون.

اســـان جـــو ٿـــي ويـــو آهـــي، ”ســـنگم“ جـــنهن ســـان،
وجـــي درَ تـــي ســـجڻ ســـرڪار، پرڇـــايون !

﴿2﴾

وائي

خيـــر جـــي خبـــر شـــل اچـــي!
تـــي وي تـــي ڏئـــم!

بـــم لڳـــن جتـــي گوليـــون،
ڪـــوري ڪتـــي ٿـــي بچـــي،
تـــي وي تـــي ڏئـــم!

ڪـــارنهن قتـــل ٿـــي ونـــي،
ڏنـــڊ ڏنـــي وئـــي ڪـــا ڪچـــي،
تـــي وي تـــي ڏئـــم!

ٿـــو ڪجـــي ســـري عـــام ڪـــو،
پـــيءَ پيـــو جلـــي ڪـــو پچـــي،
تـــي وي تـــي ڏئـــم!

چـــو؟ ”ســـنگم“ جُـــڙي ٿـــو ٽُتـــي،
رِيـــت جـــي پيـــا ســـون ڏچـــي،
تـــي وي تـــي ڏئـــم!

﴿د﴾

غزل

درس گــــاهن ادب واري، ادارن ســــان هلـــو گـــڏِجي،
ســنگت ســنڌ ڏي وڏائــي وک، وقــارن ســان هلــو گــڏجي!

ســنڌو حرفِــي لکِــي مشــڪور ٻاونجهاهــ اڪــر تــي نــج،
بيــت ڪــافِي، گيــت وايــون، ســچارن ســان هلــو گــڏجِي!

امــر جليــل ســچا صُــوفِي، عــزم وارا اجــان مــاڻهو،
ســنڌي ٻــوليءَ ســندا وارث، ســنگهارن ســان هلوگــڏجي!

ٽِڪــڙ وڻ جــي ڦُٽــا تــارِيءَ، حُســيني، تــاج گُــل، آڪــاش، !
جِنــدو وِيــران، هُــديٰ، نُــورل نثــارن، ســان هلــو گــڏجي!

علــم پرچــار جــي ســنڌ کــي، ضــرورت آ گهڻــي هــاڻي،
پــرائڻ تعلــيم لاءِ ســڀ، ســگهارن ســان هلــو گــڏجي!

وطن سنڌ جو نــ وانجهــل ڪــو، هنــر ڪــان هِــت رهــي واســي،
مجــائڻ پــاڻ کــي دنيــا، مهــارن ســان هلــو گــڏجي.

مشق جارِ ي سُخن رکجان، قلم سان جنگ ”سنگم“ جوتي،
انــاالحق جــو هڻــي نعــرو، هــزارن ســان هلــو گــڏجي!

2

وائي

در پٽَ ڏٺِيءَ زيارت جا، ڪندي ڇورِي،
گُهري سنڌ جو امن پُوري!

چادر چُمي وليءَ جِي هُن، گُهرِي دُعا،
لوڏي پئِي اُتي پينگهو جهلي ڏُورِي!
گُهري سنڌ جو امن پُوري!

نفرت گنا، مٿانهين سنڌ اسان جي ربّ،
ڪريو مهر جنهن تي مولا، ذرا ٿوري!
گُهري سنڌ جو امن پُوري!

ڪوسو نه واءُ لڳي ڪڏهن، وري شل تن،
سنڌ سورمن سندي جيجل، لڳي لوري،
گُهري سنڌ جو امن پُوري!

تهذيب جا سنڌي ٽوپِي، ”سنگم“ اجرڪ،
وارث سنڌي رکي هلندا، عمر پُورِي!
گُهري سنڌ جو امن پُوري!

﴿ڏ﴾

غزل

ڏٺــي سُــڄاڻي تــو ڪُتــو!
رڪــي پــراون جــو پَتــو!

ڏٺــيءَ ڪــري پيــرن پــوي،
وچــڻ مهــل گهــر مــان ڇِتــو!

ڏٺــيءَ ڪنـان هـت بـي خبـر،
اجــان ٿيــو ڇــو؟ ٿــا وَتــو!

ٺــري هلــن پيــرن نگــا،
پــٽن، پــرم جــن جــو بتــو!

زِنــا ورن ڪــان بــدترن،
ٿيــو هتــي مــاڻهو لِتــو!

ضــمير ڪــي لالــچ لڳــو،
زنگــن هتــي زهــري پِتــو!

ٺُــپي ”ســنگم“ ڳــولين ڏُوڙ
ڪتــي پيــو تــون رب سَتــو!

﴿2﴾

وائي

ڏيءَ پرڙِي وچي پر!
روئِي رڙِي جا در!
ڇڏي گهرپِيءَ جو.

اُٺ پاڪڙي ويهي،
کوهن اُجاري جر!
ڇڏي گهرپِيءَ جو.

بيوس ٻُڪارِي اڄ،
ٿر جي پٽن تان تر!
ڇڏي گهرپِيءَ جو.

ڏڄ سرتيون ساري،
ڏيلون چوئنرا چر!
ڇڏي گهرپِيءَ جو.

جوڙي ”سنگم“ نارِي،
پويان وچي ٿِي ور!
ڇڏي گهرپِيءَ جو.

ڏ

غزل

ڏُکـــاري ســـنڌ رُنـــي جيجـــل، نمــاڻي اڄ،
وهـــن نيـــرون رُڳـــو رت جـــون، ڳُمــاڻي اڄ!

ســبب سُــورن پُڇـــي کــوئي، حَلالِــي پُــٽ،
لتـــاڙِي ســـينڌ سُــــر ماڻي، سُـــڃاڻي اڄ!

چِنـــو ڏاوڻ ڏيـــن نـــوڙي، ڳچـــيءَ مـــا ڳــٽ،
ٽِياســـن تـــي جهلـــي نـــارِي ٽنگـــاڻي اڄ!

اجـــان جـــاڳي نـــہ تـــي غيـــرت، اســانجِي ڇــو؟
ڏسـون اکـين پيچـي گـوڏا، پچـاڻِي اڄ!

ڇڻـــي ڏارڻ هتـــي دُشـــمن، رڳـــو ســنڌ جـــا،
سســـي ســـوئر جهلـــي، پيچجـــو ٻُجـــاڻي اڄ!

کٽـــي دودي هـــٿن تلـــوار، هِشـــمت ســـان،
کـــري ڏيکـــاريو واڄـــٽ وڄـــاڻي اڄ!

ســنڌو ڌرتـــي ”ســنگم“ پـــولي سُـــڃاڻپ ســنڌ،
شـروع سـنڌ کـان ختـم سـنڌ تـي، کهاڻِي اڄ!

﴿ڊ﴾

غزل

ڊنڍ پاٽيءَ مان، ميڙي ڪوڏ!
پاڻ وڙهايا ،ترين توڏ!

ڪوڏين ڳُڏنڊي، ڇيڇل راند،
تو چلهر ، مون ڏاٽي دوڏ!

سڏَ مٿن ٿُنهنجن تي، جِيءُ ڇيم،
تو تہ ڏِني مونکي ، ٻاڙي ٻوڏ!

ٻڪرين چاري، پلڙن ٿار،
ٻپُر لُڏياسين ، گڏجي لوڏ!

ها هٺي وينس، هاٽي هام،
دل ٻڌي توتي، دلبر هوڏ!

سيءَ سياري جي آهي رات،
ڪاٺيون چونڊي هلجن چوڏ!

شام واٿر مان ، گڏجي ”سنگم“ ،
جامَ جهلياسين پوپر پوڏ!

ڍ

غزل

ڍولڻـــي وَڏـــي وئِـــي آهـــين!
اک کنـــدو هَٽـــي وئِـــي آهـــين!

چـــپن تـــي پيـــو وسـاريان پـــر،
دل انـــدر ڳٽـــي وَئِـــي آهـــين !

مـــن اُچـــلَ ۾، چنـــد ٿهـــک داٽـــا،
ڇـــو ڇِٽـــي ڇُٽـــي وئِـــي آهـــين ؟

اکڙيـــون ڏســـن اجـــان ســـي گـــس،
پيـــر جـــت کٽـــي وئِـــي آهـــين !

کـــوڙ هتـــي هيـــون، حســـينا تـــون؟
لـــک منجهـــان ڏُٽـــي وئِـــي آهـــين!

کـــن ڏئـــي لکـــل ســـندي دل جـــو،
راز رن سُـــٽِـــي وئِـــي آهـــين!

چيـــت پـــوءِ ٿيـــو ”ســـنگم“ نـــاهي،
جـــا ڪَتِـــي لُٽـــي وَئِـــي آهـــين !

﴿ذ﴾

غزل

ذِڪر رب جو زُبان جارِي، رکو يارا!
ڪري صوفي ويا بزرگ، وَلي سارا!

نفس نانگو ٻڌو جن پيٺ، جو لانگو
ويا تن مقبرا اڏجي، چمڪ وارا!

وٺو عبرت وجو ڪانڌِي، جنازي سان،
دفن ڌرتيءَ ڪري تون مون، اچن پارا!

گهرو قبرن ڪنا ڇا ٿا ، ڏِسِي واسِي؟
مٽِيءَ جا ڍير سي آهن، ڪلر ڪارا!

حقوالڪل حق پڇو ويندو عبادت اُت،
رنجايون هِت اسان پاڙو، ڪري مارا.

رکي هل خوف رب جو ڙي، ڏسي پٽ تي،
لتاڙين ڇو؟ پيو جيوت زمين تارا.

وساري ڇو طيب ڪلمون، ”سنگم“ وينان،
پڇو سو آخرت ويندو قبر ڏارا!

﴿ر﴾

غزل

رکڻ مُسلم ڏاڙهي، بار ڏس لڳي،
اڃڻ ڪاري پوءِ اچي، ڪار ڏس لڳي!

وچن عورت ٽِي ڪري، هٿ رکي سينڌ،
ڏئي مردن ڏاڙهي، پار ڏس لڳي!

ڪري چهرو نُور ٽِي، عزت پڻ اُتم،
حسن يوسفَ اکڙين، تار ڏس لڳي!

رکي محبت جو نبيءَ سان سچي اِهو،
ڏٺيءَ رب ڪي سو تہ، دلدار ڏس لڳي!

ٻُهارو جڻ ٻوُٿَ ڪي، ريزِري هٿِي،
لُڏڙ پاٽيءَ ڪو تنجڻ ٻار ڏس لڳي!

حُڪم مالڪ جي پيو، روز جو فري،
نيا ڳونا سُور سَو نار ڏس لڳي.

سُنت لازم جا رسولي، رکڻ "سنگم"،
سُچاٽپ مومن گلي، هار ڏس لڳي!

2

غزل

رُڪا سڌ تو لڳا مونکي، چٽر وانگي،
لکي شاعر نئون ڪوئي، نثر وانگي!

ڪري پوڳن رقيبن جي، وري اڳيان،
رُني مون ڪان هئي سهٽي ثمر وانگي!

پني تي پينسل سان لکي مومل،
هنيا گُل تو هُئا اُڇلي، پٿر وانگي!

اشارن تي هلايو تو هٽي چپٽي،
قبولي پار جان ورتم، اثر وانگي!

سچي ڳالهہ وٽي گهرَ جي،نہ ڪنهن ماٺهوءَ،
وجي چنبڙي پيو هرڪو، ڪڪر وانگي!

ڳتي جيون پيو ورڻ ڪي، وقت وادو،
سُڪل ول مالهي هاٺي، قطر وانگي!

سهڻ سُورن بڻي عادت، "سنگم" آهي،
ڪينو ڏُڪڙن سڳن تي آ، ٻڪر وانگي!

ڙ

غزل

*ڙاڪ جا دل ٻيٽ تي آ، پئي ھاڻي،
تو چيا جي لفظ مونکي، تنهن ٿاڻي،

بي رُخي، توکي نہ ايڏي، جُڳائي يَر،
خاڪسارن کري کاوڙ طنز اڪ تاڻي!

سُور سو ناسُور ٻيھر، ٿيو تازو،
تن تپايو ڇو وري؟ ان ڪڻي ڪاڻي!

عزت موتي جي سکن ھا، ملي ساڳي،
سونَ هيرا سا ڏئي ھا، وٺان ناڻي!

ھڪ ھڪاڻي ڇو؟ ڪري ٿو وڃي مون سان،
تن وري پيرن ھٺي، تو ڏٺي آٽي!

اُت چري ھر وڻ وڃي، نم ھجي يان اڪ،
چار ٻيرن سان ٻڏل، يل ھجي لاٽي!

يار موتي ڪونہ اڇبو ”سنگم“ در تو،
گھر ھُجي شيشي سندو يا، محل راڻي!

---

* ڙاڪون – پاڻيءَ جي سُڪي وڃڻ کان پوءِ زمين ۾ پيل ڦوٽن ۾ وڻ جي ڪل سُڪي ڇوڏا ٿيڻ کي چئبو آهي.

2

وائي

ڙاڪـــون ســـنڌوءَ جـــي ڪـــپ!
وڻ يـــــي سُـــــڪي چـــــوڏا!
ٽيـــــا هـــــاٽي!

لڳيـــــون لُڪـــــون آهـــــن،
ٽـــــوهر ڪِپـــــون ٽـــــوڏا،
ٽيـــــا هـــــاٽي!

جهـــــاڳي پِٽـــــون واريءَ،
هيٺـــــا هلـــــي تـــــوڏا،
ٽيـــــا هـــــاٽي!

بکيـــــو سُـــــتو هـــــاري،
پرپيـــــٽ جـــــا گـــــوڏا،
ٽيـــــا هـــــاٽي!

سُـــهٽي ”ســـنگم“ ســـنڌ کـــي،
هـــــر طـــــرف کـــــان لـــــوڏا،
ٽيـــــا هـــــاٽي!

(ز)

غزل

زال ڇهــــري وارَ ڪريــــــل، هٿــــائي ور،
پيــو پينگهــي سُــتل جِــي ننــڊ ، ڦٽــائي ور!

چُمــڻ رُخســار، پــي جُــوڙس ، ڏنــا ٻـــارن،
اهـــا ڳالهـــ ڪـــري يـــوڳن، نٽـــائي ور!

جــوان جــذبا رهــن تــازا، جيــان وڻ جــي،
ڦُـــٽن پريـــت پيـــارا گُـــل، پٽـــائي ور!

اســي ســالن جــنم ڏينهــڙو، ڪــري تــازو،
اڱـــڻ ســـاري پيـــو گُلـــڙا، ڇٽـــائي ور!

وٺــي ســو عيــد جــا ڪپــڙا، ڏٺــي درزيءَ،
ڪڙائـــي يـــرت تـــي ڪُڙتـــو چِٽـــائي ور!

ٽنــدو پــارڪ ڇپــر ويهــي، ڪــڍي ڦوٽــا،
پيـــــو ور، ور نـــــوان، جـــــوڙا مٽـــائي ور!

عمــر جِــي حَــدَ سندو پابنــد، نــ ڪــو ماٺهو،
ســـندا دُنيـــا "ســـنگم" رنگـــڙا، مَٽـــائي ور!

﴿2﴾

وائي

زُلــف ريشــم وڙِـــي، مهڪـــڙ حنــاء مـــونکي.
سڄڻ ٻـانهُنِ، پناهہ مـونکي!

ڪنـــدي واڪـــاڻ دلبـــر ڇـــو؟ زبـــان ٽڪجـــي،
ڇـــپن تـــي تـــازگي ســـاڳي، ثنـــاء مـــونکي!
سڄڻ ٻـانهُنِ، پناهہ مـونکي!

ســـڳو ســـائو ٻَـــڏو ســـاڃِيءَ ڪرائِـــي تـــو
وڳـــو ڪـــارو وڙِـــي اجـــرڪ اجـــان مـــونکي !
سڄڻ ٻـانهُنِ، پناهہ مـونکي!

ڏســـن اکيـــون پيـــون تـــوکي، ســـندا گهـــوري،
ملـــي راحـــت پئـــي دل تـــو ڪنـــان مـــونکي!
سڄڻ ٻـانهُنِ، پناهہ مـونکي!

جسم هڪ ٽِـي رهـون ، يڪسـان ، ”سـنگم“ هـاٽـي،
اچـي صـد بـار هنجهہ ٽُنهنجـي، فنـا مـونکي !
سڄڻ ٻـانهُنِ، پناهہ مـونکي!

س

غزل

سوا سڄڻ ڪجن عيدون، ڪرڻ مُشڪل، قريبن آ،
هٿي مهندي رنگڻ هٿڙا، روايت سا، رقيبن آ!

سبب ڪهڙي لڳن ڏينهڙا، خبر ناهي، ڏٺي ڄاڻي،
وڏي وهمن ڪيا گهيرا، مُنجهايو من، مُجيبن آ!

ڏُکن ڏاري ڦٽي دلڙي، وهن اشڪن پري اکيون ،
ڀنا، ڳلڙا، ٻنا، جن جي ، اندر ارمان، عجيبن آ!

پريتن جا، پروئڻ جي ،گُهري پينار ٿو موتي،
چنڊ واجب پلا ڪهڙي، ڳنڍي جا، تند طبيبن آ!

ڏُکاري دل ڪئي پنهنجن، پراون تي ڪجي ڏُک ڇو؟
جسم جهيرون ڪري سارو، ڪُٺو اهڙو عزيزن آ.

وقت جابر جيان مونکي، ستايو ڇو؟ وري هاڻي،
لکائي مون نہ سا قسمت. مٿان لکيو نصيبن آ.

اگڻ دلبر اچن ها جي، گُلن ورڪا، ”سنگم“ ٿي ها،
چمن ٿِي ڪهڪشان سارو، هلي جا حُجَ حبيبن آ!

﴿2﴾

وائي

سگهو موتِي اچن ٻچڙا،
لڳو اُلڪو امڙ آهي!

چڙهي اسڪول جي در تي،
اچي ٻارن چُمي ڳِلڙا،
لڳو اُلڪو امڙ آهي!

لڳو در تي ڪڙو هر هر،
پيادل تي لڳن ڏڪڙا،
لڳو اُلڪو امڙ آهي!

پئي جانچي ڏسي ڳليون،
اچن کِلندا وري گُلڙا،
لڳو اُلڪو امڙ آهي!

دُعا سنڌ جي ”سنگم“ جيجل،
ڏسي موٽن ٻڌل پُٽڙا،
لڳو اُلڪو امڙ آهي!

﴿ش﴾

غزل

شــراب کــان کــوابن ڏنــو مــزو،
شــباب کــان ججــابن ڏنــو مــزو!

اِخــلاق ســونهن جــو ڍڪــي جســم،
ڇَــپ ڇُــپ هُئـــا، گُلابــن ڏنــو مــزو!

ڏســجي وفـــا تـــي، ريکـــا هـــٿن،
قســـمت جـــي نـــوابن، ڏنـــو مـــزو!

رهجـــي ســـوال ســـپ ويـــا، اڌورا ۾،
هاڪـــارڙي جـــوابن، ڏنـــو مـــزو،

پيـــار جـــو مُنڪـــر، مـــاري وِڌم،
فطـــرت جـــي ثـــوابن، ڏنـــو مـــزو!

دُنيـــا ۾ ئـــي، جلِـــي تِـــي، رک وياســـين،
جهـــنم کـــان اڳـــي ، عـــذابن ڏنـــو مـــزو!

ســـوچن لهـــروچ ”ســـنگم“ ، ٻُـــڏي تَـــري،
اکـــڙين جـــي خـــوابن، ڏنـــو مـــزو!

﴿2﴾

وائي

شوم وڏيرو، سوئر خاري!
حق گھُرڻ تي.

پوک ڪمند جي ساري وڪڻي،
چونـ حصو هو ڏي ٿو هاري!
حق گھُرڻ تي.

پورهيت آ ڏُکڙن ڏاڍو،
سور سَهي ٿو زندگي سارِي!
حق گھُرڻ تي.

زال ڪسي ٿو مُرڪون ور جي،
لُڙڪ وهن ٿا اکين نارِي!
حق گھُرڻ تي.

قوم ڪميڻي دُشمن "سنگر"،
سنڌ ۾ قيامت آندي ڪارِي!
حق گھُرڻ تي.

﴿ص﴾

غزل

صبر دل کي سوا توکان، اچي دلبر،
ڏسن اکيون تکي راهون، نہ کو هر هر!

کري ٿي رات يادن سان، گُگهيرو من،
اُميدن جو پوي اُپري، قمر جيکر!

صفا مروه جبل چوٽِي، اچان تو وٽ،
رڻن جي دم وَڃي نکري، اهو بهتر!

هڻي ٻانهون هلون، هتڙي فخر سان اچ،
رقيبن منهن گُهمايون، گڏ تئي جو تر.

لڳي تاڙي اٿم، تنهنجي، ستاڙي سچ؟
پيو تڙپان هتي، هکڙو ڏسي تو در.

وڇوٽِي کر ختم هاڻي، رهون گڏجي،
اڏي پنهنجو ڪٽي کوئي، ککن جو گهر!

*ڳوَڃ جيون سندي آهي، ”سنگم“ دُنيا،
لکي نالو ڇڏي دفتر، هلون کوير!

---

* ڳوَڃ : ڪنهن بہ قسم جي سهاري کي چئبو آهي.

﴿2﴾

وائي

صورت سُنا ماڻهو انسان ٿي!
مرڪِي پئي منڙي!

لالچ سندي ميراڻ مان پُخراج تون،
نڪري منجهان هيرا زمر مرجان ٿي.
مرڪِي پئي منڙي!

ايندڙ ڏکيءَ جي ويل ڪم جيڪو اچي،
سڏجي درد جو سو اُتي درمان ٿي،
مرڪِي پئي منڙي!

رحمت وسي باريءَ سندا ٿي عام جي،
ڪِڪرن پري ڪٽيون شجر شمشان ٿي،
مرڪِي پئي منڙي!

ٽوڙڻ بجاءِ جوڙڻ "سنگم" گهرجي هتي،
فرمان آ رب جو نہ نان فرمان ٿي،
مرڪِي پئي منڙي!

﴿ض﴾

غزل

ضمير جاڳي پِيي ننڍو پوتارَ جو!
ڪميڻي بي مُهابي، هُنَ سردارَ جو!

ويو وڪوڙي ويرِي، اسان جِي قوم کي،
اچو رستو اسين روڪيون، بدڪارَ جو!

لُٽِي نياڻي ورِي آهي، هُنَ بدذات جو؟
حرامي ڦر ڏسو ڪير، پُٽ پن چارَ جو!

لتاڙي ننگ پيو نانگو شريفن جا،
ڪجي ڇا ڇا؟ تنهن مُنڪر، منهن ڪار جو.

تقاظا ٿِي ختم، انصاف جِي اڄڪلهه،
ڪسي حق پيو هرڪو حقدارَ جو!

عدالت انساني ڪجي احتساب،
سزا ان کي ڏيئي ڪجي نروار جو.

ڏسون ڏُکارِي سنڌ ٿا، ”سنگم“ سارا هِت،
اسان پُڄاڻِيءَ ڇا ٿيندو، سڄي سنسارَ جو!

﴿ط﴾

غزل

طــرف دارِي امــامن ســان، كــري ســارا،
شــمر بــي شــرم گــڏجِي، ســپ ٿيــا مــارا!

كيــو مجبــور معصــومن، كميڻــي ڏس،
كــري پــاڻي پيڻ جــو بنــد، جهلــي چــارا!

رســم مــومن اســان محــرم، كنــدي پــورِي،
وٺــي لــيلم نــوان جــوڙا، وجهــون كــارا!

كجــي افســوس دل ســان اڄ، امــامن جــو
پٽــي ڇــاتي حُســيني ڇــو؟ ، هڻــي نعــره !

خنجــر هيٺــان ، ادا جــن ٿــي كئــي نمــاز
كيــا پــورا پئــي تــن، هــر وقــت وارا.

اســان كهــڙي زبــان ســان ٿــا وٺــون اٿمــن،
هُئــا جــي پــاك ســي پــو تــر، نبــي پيــارا.

”ســــنگم“ رڻ قـــافلو حســـينڻ جـــو
ڏسِـــي چنـــڊ بـــي ردا بيبـــين، رُنـــا تـــارا!

ظ

غزل

ظُلم پُڄاڻي، ٽيندي پڪ!
ختم ڪهاڻي، ٽيندي پڪ!

ڏئي وڏيرو هاريءَ حق،
رسم وڏاڻي، ٽيندي پڪ!

لڳڻ پرائي، ڳالهه تي،
عقل وڃاڻي، ٽيندي پڪ!

مچيءَ پچائي، نوري ڪِڪ،
سمي مُهاڻي، ٽيندي پڪ!

سدان سُهاڳڻ، ناري سنڌ،
ونـي وراڻي، ٽيندي پڪ!

شئي سنيءَ مان، نفرت اڄ،
پڃي پَراڻي، ٽيندي پڪ!

ڪٽي امن جو پرچم سنڌ،
”سنگم“ نِپاڻي، ٽيندي پڪ!

2

نظم

ظـــالم اڳـــواڻ کـــي جُهڪِـــي
گـــوگي چوهـــاڻ کـــي جُهڪِـــي،
چـــورِيءَ جـــواڻ کـــي جُهڪِـــي،
گـــابي گـــامڻ کـــي ســـجدو!
ڪري پيـو انسان.

مُشـــرق مُنڪـــر کـــي جُهڪِـــي،
جـــابر، آمـــر کـــي جُهڪِـــي،
مـــورک پٿـــر کـــي جُهڪِـــي،
لـــوٽي ٻـــاڳُڻ کـــي ســـجدو!
ڪري پيـو انسان.

اُتـــڻ ڏاتِـــيءَ کـــي جُهڪِـــي،
چـــرڳ نـــاٿيءَ کـــي جُهڪِـــي،
سُـــڪل ڪـــاٺِيءَ کـــي جُهڪِـــي،
ڪـــارِي ڪـــانگڻ کـــي ســـجدو!
ڪري پيـو انسان.

سُـــونهن وارن کـــي جُهڪِـــي،
اڪـــين ڪـــارِين کـــي جُهڪِـــي،
”ســـنگم“ پيـــارن کـــي جُهڪِـــي،
اِڇـــا ڏارِيءَ نـــانگڻ کـــي ســـجدو!
ڪري پيـو انسان.

﴿٤﴾

غزل

عَلَمَ کي ملي ٿو، صرف سان غُسل!
ولِيءَ جي قبرَ کي، برف سان غسل!

مري ڪو موالِي، ڪچو پي ٺرو،
ٿئي اُن شهيدن، شرف سان غسل!

نويلڻ نياڻي، حوس ٿي مڙد،
پيل چڪ جسم تي، ڪِرف سان غسل.

ڪٺي بار ڪچري، حرامي مُئل،
ڏجي تن پيو، هرطرف سان غُسل!

ٿيو بم ڌماڪو جسم ڇي ڇڙا،
رکي هڙَ هڏن جِي، حرف سان غسل!

جهازن ڪري کي،سڙهي مُئا.
سچاڻي اندازن، عرف سان غسل!

اڇي پُٽ هلي ٿو ”سنگم“ جي ڏيڻ
ڇُمي هٿ ڪفن کي، ظرف سان غسل!

2

وائي

عجب ٿو لڳي ڳاڙهي وڳي،
ڪدڙو هٺي تاڙي!

عزت جي نظر مُستحق،
ڏسو تن پلي لالچ چڏي،
ڪدڙو هٺي تاڙي!

اچي گهر دُعائون سو ڏئي،
وٺي لاڳ جوڙا ٿو وجي،
ڪدڙو هٺي تاڙي!

ڪکن جوپڙي ڪنهن پر هٺي،
پکي گهر ڏريءَ ويهندو اڏي،
ڪدڙو هٺي تاڙي!

هلي جو "سنگم" اِخلاق سان،
رهي خوش ٿو سوئي هتي،
ڪدڙو هٺي تاڙي!

غ

غزل

غَمِ دل جو نثار، ڪونهي ڪو!
ڪوئي غم گُسار ڪونهي ڪو!

سوچن جي اُڏار، چوليون هِن،
يادن ڪي وسار، ڪونهي ڪو!

گُل چانورو لباس، هو پرين پر،
ڇهري تي نکار، ڪونهي ڪو!

بيجا خوش آمدون، ڪرڻ سان،
ماڻهو جو وقار، ڪونهي ڪو!

زندگي ٿر ڪندا، پئي ٿئي ڇو؟
ٿهڪن وڻ انار، ڪونهي ڪو،

نفرت جا پري، ڪٽي ويو ڇل،
ٻيڙي کي ڪنار، ڪونهي ڪو.

ٽوڙي وشواس جو "سنگم" سو
ڪَرَ جهڙو مڪار، ڪونهي ڪو!

2

وائي

غير کي پنهنجو سڏي، پُلجڻ لڳس!
تـــي وڏي ســـا پُـــل!

مهربـــان قاتـــل ٿيـــو جـــذبن ســـندو،
وقـت جـي رهـزن هٿـان، فُـرجڻ لڳس،
تـــي وڏي ســـا پُـــل!

ڏي پيـو پنهنجـو پـري، هرکـو زهـر،
سـور دل جـو مـاٺ سـان سُـرڪڻ لڳس،
تـــي وڏي ســـا پُـــل!

درولـــيءَ تـــي جـــي ويـــم ، منتـــون کٽـــي،
جســـم جـــا تـــي چيچـــڙا، اُڏرڻ لڳـــس،
تـــي وڏي ســـا پُـــل!

روح قلنـدر جـو "سـنگم" رت سـان ٻـڏل،
پـاڻ کـي تنهـا ڏسـي، سُـڏڪڻ لڳـس،
تـــي وڏي ســـا پُـــل!

﴿ف﴾

غزل

فطــرت جــا رنــگ، لڳـــي زنــدگي،
جـــوڀن ارڏو، مڱـــــي زنـــــدگي!

مـــاڻهن اڳيـــان، هٿـــي ويـــنس،
ليـــڊر ٻڌجـــي، ڪڱـــي زنـــدگي!

مـــون ڪـــان ڇـــوري، ڇـــڏائي جنـــد،
ڏارڻ ســـــاري، پڳـــي زنـــــدگي!

ســـهڻي جـــان، آســـرا ڏينـــدي،
پنهنجـــي ٿـــي آ، وِڳـــي زنـــدگي!

اُٺجـــي ڇـــوٽي، ســـگهي نـــاهي،
اٺـــين وارن، ســـڳي زنـــدگي!

هـــاٽي جيڪـــا، تهـــي مـــس ســـا،
ورتـــي ڇـــو تـــو؟ ڇِڳـــي زنـــدگي!

تنهنجـــواج ڇـــا؟ ”ســـنگم“ ٿينـــدو؟
سُـــورن ســـان تـــو، تڳـــي زنـــدگي!

2

غزل

فنڪار موتِي نہ ايندو ڪنور!
يوسف، جُمن، ابراهيم، پنهور!

ڳايا غزل گيت سرمد سهرا،
وايون علڻ جڻ تہ گُل تي ڀنور!

ياڳِي وسائِي هُئي فوزيا،
سليمان. منو جلال، چندر!

مصري، بچايو ۽ رُونجهو امير!
اقبال، جوڳي ۽ خميسو جنجهر!

شاعر جي مُٺ مان ٿو اُڀري راڳي،
دُنيا ۾ جنهنجو ٿئي ٿو نالو امر!

سوين سال ٿو جو گُهونجي ڪنن،
ٻُڌ جي ٿو واهڻ، سو وستي شهر!

آواز جو "سنگم" رهندو زنده،
سُر ساز سنگيت، سارو سحر!

﴿3﴾

وائي

فِڪر سنڌ جو سوا پنهنجن، ڪندو ڪهڙو،
ٿئي ڪوئي اسان جهڙو!

مُنافق ڇو؟ اجهان سنڌ مان نٿو نڪري،
ڪندو ديوي ڪلر جو ڊپ، ڪِنون احهڙو!
ٿئي ڪوئي اسان جهڙو!

عدو ٿِي چانورو ڇو ٿو؟ رهي ڌرتِيءَ،
ڪڍو اُنَ کي تڙي احهڙو، ڇئي تهڙو!
ٿئي ڪوئي اسان جهڙو!

هٿن ڪسجي پئي ڌرتي، سنڌو هاٺي،
اُٿي دودا ٿيو هوشو سچو سهڙو.
ٿئي ڪوئي اسان جهڙو!

لکج سنڌ آجپي تائين، ”سنگم“ وايون،
قلم سان تر ڪڍِي غيرن، هٺي ڪَهِڙو!
ٿئي ڪوئي اسان جهڙو!

﴿ق﴾

غزل

قـاهي ٽـنگڻ گهرجي جهلـي، خُـدڪار ڪـي !
اغــوا ڪــري ننــڊڙي پيــو، جــو پــار ڪــي !

پوشـاڪَ جـي اُجـري اڇـي، ڪـي ڇـا ڪجـي؟
دل جـي ڪُنـدي مـاڻهو ڪِنـي ڪـردار ڪـي !

وڪـڻـي وسـيلا ڪـو، ڪميـڻـي سـچ چـوي،
سنڌ جـي دلالِـي، ڪـن ڪـٽـو ڪمـدار ڪـي !

جهيـــڙا لســـاني جــــن، وڏا جهـــانگين،
مــومن پڪــا ســي هِــت، وڻــن پوتــارڪي!

ڪِلـــرن ڪيــا ڪيـــڏا، ظلـــم شـــهرين،
مـــاري منــا نـــالي، ڪئــي منتـــار ڪـــي!

ويچـــا وســاري هـــڪ ٽيـــو ســارا ســنڌي،
در گُــذر تـــون، ڪـــر اڄ وٽـــي، ويچـــار ڪـــي !

واعـــظ وڏي واڪـــي ڪـــري، شـــاعر پيـــو،
ســمجهي اچـي ڪـوئي، ”سـنگم“ سـومار ڪـي!

﴿ق﴾

غزل

قسم ڪوڙو ڪٽي سرتي، اجان ماڻهو!
خبر هوندي ٿيو، بي خبر ڄاڻو!

دراڙن ڪان ڦُري مينهون، وجن زورِي،
هُجي ڏينهن ڏنو ڌاڪڙ، منجهند ٿاڻو!

وڳو چوري گهران عاشق، ڪٽي ورتو،
ميجي مجبور ٿي ان کي، سڏي پاڻو!

ڪُتي پيرا ڪٽي چورن، جهلي ورتا،
رکي رئيس پيو ڪکَ تِن، منڊو ڪاڻو!

وٺڻ رشوت ڇڏڻ، قاتل ادارن ڪم،
ڇُٽي ڏوهي وڃي، دُبئي لنڊن کاڻو.

سياسي آڙتي هاڻي، ٿيو ليڊر،
ڦُري پنهنجن ڪکن گهرڙا، ڊِڳو گهاٽو.

شهرشودن ڳوٺ ڏاڙيل، جو قبضو،
لڳو هر هنڌ ”سنگم“ ڇا لئہ وري ٿاڻو!

2

غزل

قربـــاني جـــون كلـــون پڻـــي!
غيـــرن ورتـــي ســـنڌ ۾ ٻڻـــي!

ڏاڍو هيـــڻن ونـــي پتـــا،
شـــهر ۾ مـــل تـــو هٽـــي مُڻـــي!

ليـــڊر جـــو گهـــر ٿهـــي پڪـــو،
غريـــب ڇـــائين، ككـــن ڇڻـــي!

رئـــيس گهر مـــان كـــڍي زال،
گـــارڙين ســـان كـــري كڻـــي!

اوطـــاقُن تـــي ٽكـــي مـــڙس،
هيكـــل گهـــاري رات وَڻـــي!

سُـــڌرڻ هـــن قـــوم جـــي نـــه وس،
بيـــوس جيكـــا هتـــي ٻڻـــي!

ســـوچي ڳالهـــه ”ســـنگم“ كجـــي،
ســـمجهن شـــيئا پلـــي سُـــڻي!

﴿3﴾

وائي

*قلندر لعل جي نگريءَ رقص جاري ڏس!
بمبـــاري ڏس!

پانــڌيئڙا هُـئـا تــولا ولــي جــي در تــي،
پينــارن سـندي ڇهـرن اکـس زاري ڏس،
بمبـــاري ڏس!

واحـد کـي سـڏڻ جـو وِرد تـون ٻـولي تِـن،
روحـاني مهـڪ تِـن جـي لڪـس واري ڏس،
بمبـــاري ڏس!

رحمـت جـا پـون ڪِرڻـا پيـا جهـوليءَ تِـن،
پـرجڻ پـاڳ وارن جـا ٻڪـس پـاري ڏس،
بمبـــاري ڏس!

راهـي حـق هُـئـا بيـنـل ”سـنگـم“ هـٿ جـوڙي،
مـاري سـي وِڏا نـا حـق نُـڪـس گهـاري ڏس،
بمبـــاري ڏس!

* قلندر لعل شهباز روح سانحيو 2017_02_16

ڪ

غزل

ڪڪرن ۾ لڪو چنڊ هو، پرين پار جِي صُورت!
پوشاڪ ڍڪي اجرڪ، شاهڪار جِي صُورت!

محبوب ملي يوسف، مشهابت ڏسو گُلَ سان،
رُخسار وٺن مُرڪون، گُلزار جِي صُورت!

خُد غرض نہ ٿِي ايڏو، حُسنِ ناز تون پرور،
توکي نہ جُڳائي ٿِي، ستم گار جِي صُورت!

دُنيا ۾ رهن هيڪل، اجان ڪوڙ ٿا ماڻهو،
ساٿي نہ سفر ڪوئي، سڄڻ سار جِي صُورت،

هر رات پُڄاڻي ٿي ڪري، سج اُڀاريندي،
اکيون بہ ڏسن روئي صبح ٻار جِي صُورت،

ڏاتار پُڪاري ٿو طلب گار تو مولا،
ڏيکار سگهو مونکي، سندر يار جِي صُورت!

ويڳاڻ ٿيا جذبا، سُڪا حسرتن جا پن،
خاموش ”سنگم“ ڇهرا، پپر ڄار جِي صُورت،

﴿2﴾

وائي

ڪينجهر ڪنڌيءَ تي گهر مُهاڻيءَ جو!
احساس ڏياري ٿو!

ٻارن ڊڪي ڪارن اڇو جوڙو،
جيجل پئي ڪاتن نواڻيءَ جو
احساس ڏياري ٿو!

جذبا ترن پاڻيءَ پيا چِلرن،
ارمان ٿيا پورا جواڻيءَ جو
احساس ڏياري ٿو!

ويٺل سخي ڪائي اڪيلي ٿڙ،
نوري لڳي سائي نماڻيءَ جو
احساس ڏياري ٿو!

اتڪي چپن ڳالهه ”سنگم“ دل جي،
سمجهي سجڻ مطلب سُڃاڻيءَ جو
احساس ڏياري ٿو!

ڪ

غزل

ڪُلــــي وارن ڏئــي ڪـــارن قَطِـــي آئِـــي،
وِري مـــــونکي اڃـــان ويتروڻِـــي آئِـــي!

چِٽِــي مهنـدِي ڪرايــون هــٿ، ٻئــي پيــرن،
پِــرُن وچَ تــي ڪجــل بنــديا، هَٽِــي آئِــي!

لــبن مُرڪــون هــٿن گُلــڙا، لڪــائي اچ،
پَـرِي محفــل ڏيــڻ ڪنهنڪــي، ڪَٽِــي آئِــي!

پگهــر مــنهن تــي هُــئس مــوتي، غُصــي آور،
الائــي چــو؟ وري ڪــنهن تــي، تٽِــي آئِــي!

وٺــي سُــهڻي ســهيلي ســٿ، پٽــائيءَ تــي،
ڏِســڻ سـنڌ ڪـوٽ ٽــر جـو سـا، رٽِــي آئِــي!

منــدر اڳيــان اِڃــا ڏارِيءَ جيــان نــانگڻ،
رات چـــوڏس هلِـــي هِڪـــڙِي ڄَٽِـــي آئِـــي!

گُرو شڪتِي، هُجي احهڙِي، ”سنگم“ جيڪـر،
ڪـــري حاصـــل وٺـــان ٻُڪــڙن، مَٽِــي آئِــي!

﴿2﴾

غزل

ڪــدڙو ڪيڪــارَ مــان ، ڇــا ڄــاڻي؟
گڏهـــ جـــو ڦـــر گـــار مـــان ، ڇـــا ڄـــاڻي؟

حرامـــي هـــر ٻـــار, لُـــچ ٽينـــدو آ,
عـــزت بنگلـــي ، ڪـــار مـــان ڇـــا ڄـــاڻي؟

چـــٽ ٻلڪيـــو جـــنهن, رُڳـــو جوتـــو ســـو,
مڪـــڙ مـــاڪي لار مـــان ڇـــا ڄـــاڻي؟

رات جـــا چـــوري نچـــي نـــوٽن تـــي,
مـــڙد جـــي پيـــارَ مـــان ڇـــا ڄـــاڻي؟

جـــو وڃـــائي پيـــو زنـــدگي ڊڍ ،
تنـــد تنبـــوري تـــار مـــان, ڇـــا ڄـــاڻي؟

مـــٽ مٿـــيءَ جـــا ڪنيـــر, تـــاهي ســـو,
تِيـــر سِـــراڻ ڌار مـــان, ڇـــا ڄـــاڻي؟

”ســـنگم“ تولئـــ بـــس ، اشـــارو ڪـــافِي,
چـــرڳ سنســـار مـــان ڇـــا ڄـــاڻي؟

﴿گ﴾

غزل

گيــــڙو پـــــاتو رنــــگ جـــوڳي!
مُرلــــــي ڍارو ڍنــــگ جـــــوڳي!

ڪِشِـــتو ڪُنـــدري، بغـــل بگـــري،
چـــارڻ چـــوري چنـــگ جـــوڳي!

دلبريـــــون جـــانچي ڏنيـــــون ،
در در ڳـــــولي دنــــگ جـــــوڳي!

گُهنگهــــرُو پيــــرن، چـــم چـــم آ،
چولـــو تــــن تـــي، تنــگ جــوڳي!

ڏوڙـــي قلنـــدر، در تـــــي ڪنـــڌ،
وارن ڪــــولي، ونــــگ جـــــوڳي!

جهيــــڙو جـــوڻي نفســـــي ويڻـــو،
مـــن جـــو مــــاري ڏنــگ جـــوڳي!

تڪيــو پــت ”ســنگم“ آ جــن جــو،
رب تـــي تـــن جـــو ننــگ جـــوڳي!

2

غزل

گُل وفا جا هُن مثان، ورڪڻ لڳس!
با وفا سوئي نہ هو، ڀُلجڻ لڳس!

غير کي پنهنجو سڏي، غلطي ڪيم،
وقت جي رهزن هٿان، ڦُرجڻ لڳس!

تو هلان نفرت سندي، تلوار تي،
پير ڏاريءَ تي رکي، گُذرڻ لڳس.

ڪو ٽڪاڻو ڪو نہ هو منهنجو ڪٿي،
رات جو هِت هُت پهر، ترسڻ لڳس!

تو هئين تازي پري، تازيءَ مثان،
تہ اُڃاري جان پڪيءَ، اُڏرڻ لڳس!

تو وڃڻ جي جي ڪئي، روندو ڇڏي،
پاڻ کي تنها ڏسي، سُڏڪڻ لڳس!

ٿي پوي تو سان "سنگم"، جيون سندو،
ساهہ پل جيِ ارتقا، آرپڻ لڳس!

﴿ڳ﴾

غزل

ڳـــرو ســـنڌ لئـــي ٿيـــو هـــر ســـال چوهـــاڻي؟
ســـنڌي مـــارن ســـندو، رب حـــال ٿـــو ڄـــاڻي.

جنـــوري ســـترانهہ، ڏي خوشـــيون مـــاڻهن،
ڏٺـــي پـــاڳن ســـنڌو، پـــل شـــال ســـو آڻـــي.

اُپـــاري سـج سُـخن، جـــو كــر سُــكاري ســنڌ،
ٿـــين مـــارو، مـــالا مـــال مـــوراڻي.

چٽـــيءَ واري كپـــي ٿـــي ســـنڌ ۾ هنـــدو پـــائر
ســـڄڻ ســـارا هجـــن، آل نـــال اولاڻـــي.

وفـــا جـــو ور پـــڌي، ســـوگهو هنـــدوري ســـنڌ،
ركـــي چـــوكڙي چـــتن، كـــت خـــال كـــو واڻـــي.

نفـــرتن كـــان مٿـــانهين ، ســـنڌ اســـانجي ڏس،
محبـــتن چـــل، پـــري ٽرٽـــال گهـــوراڻي.

تـــڏي عزتـــون، اســـانجو وڙ ”ســـنگم“ آهـــي،
كـــري ســـر گور، ڄـــاڻو ڏال ڏوٽـــاڻي.

2

وائي

ڳالھ سئو جي ھِڪ،
چوان بيٺو!

تون سنڌ غدارن مان،
منھنجو سھي آ شڪ،
چوان بيٺو!

ويري اسان جو تون،
مونکي ھُئي سا پڪ،
چوان بيٺو!

غيرن تڙي ڪڍيا،
سارا جھلي تن لڪ،
چوان بيٺو!

سنڌ سان "سنگم" ناتو،
جيجل رکون ٿا سِڪ،
چوان بيٺو!

گهه

غزل

گهران نانِيءَ وِٽي ڏيءَ کي، اڇڻ جو پيءَ ٻڌو پٽڪو!
کُلا چوڙيُ وٺڻ ڪورٽ، وڃڻ جو پيءَ ٻڌو پٽڪو!

ڪِجي پاسو ڪٽِي ڏيءَ جو، ڦٽائڻ هٿ وٺي گهر کي،
رهي راضي پئي ورسان، ڇِنڻ جو پيءَ ٻڌو پٽڪو!

ڪرڻ منٿون سڄو پاڙو، هلي آيا چڱا در تي،
مٽي رُخ ماٺپو مُنڪر، پچڻ جو پيءَ ٻڌو پٽڪو!

لڳي لالچ لنگهو نوٽن، ٻٽڙ پنج لک ٻڌِي ٻولِي!
نياٽي گونگڙي پرٽو، ڪرڻ جو پيءَ ٻڌو پٽڪو!

وڪامڻ ڏڻ لڳا ڏيئرن، وڃي آچرپِـڙِيءَ تي هِٽِ،
جُهڪائي ڪنڌ کُسڻ ڪاتِيءَ، وڍڻ جو پيءَ ٻڌو پٽڪو!

رُڳو سُڏڪڻ سِکي نارِي، ڪرڻ ماتم هٿي هاٽي،
ٿئي تذليل ٿِي تنهنجي، ڏسڻ جو پيءَ ٻڌو پٽڪو!

سِکو جوڙڻ ”سنگم“ توڙڻ، ملي ڇا ٿو مُنافق کي،
کِلائي جڳ پيو تهڪن، ٻُڌڻ جو پيءَ، ٻڌو پٽڪو!

﴿2﴾

وائي

گھـــڙو ڪـــڇ پيـــا ســـو ســـڄڻ يـــي اُجـــارا !
سُـڪل ڪوهہ اوڙو اسان ييي اُجـارا!

صـــبر جـــو ڪنـــدو دل ڳلافـــن ۾ اتڪـــي!
پـــرين جـــا ڪيـــا هُـــن هُئـــا چـــپ سُـــڪارا
سُـڪل ڪوهہ اوڙو اسان ييي اُجـارا!

ڪڪـــر جـــي وُنـــو هـــو پڪـــي جـــي ڏريءَ تـــي!
وُنـــا لُـــڙڪ اکـــين وتـــي نـــڪ ڪنـــارا!
سُـڪل ڪوهہ اوڙو اسان ييي اُجـارا!

ســـفراڻ ڪُتـــو تـــي پيـــو هـــاڻ جيـــون!
ٽڪـــا ســـون پيـــا دل هلـــي بـــي ســـهارا!
سُـڪل ڪوهہ اوڙو اسان ييي اُجـارا!

اســـان جوڙيـــو آ ”ســـنگم“ ســـورڙن ســـان!
ڏســـي ڏُک ٻـــين جـــا ٽيـــون ٿـــا ڏُڪـــارا!
سُـڪل ڪوهہ اوڙو اسان ييي اُجـارا!

﴿ڳ﴾

غزل

ڳڙگيون*کٽي اکيون، چوڻ ڳالهه وڏي آهي!
هٿ جي اشارن سان ڪرڻ، ڳالهه وڏي آهي!

ڪو ٿو پُڏي ڪجهه ڪو سُڃاڻي ٿو وري چهرا،
چُر پُر چپن سمجهي وڃڻ، ڳالهه وڏي آهي!

مُرڪي ملي هر سان لڳي سهڻو پيو سڀ کي،
اهڙو عجب ان جو ملڻ، ڳالهه وڏي آهي!

گنگار ڪان جنهن کي بچايو رب ڏٺي آهي،
هر حال تي راضي رهڻ، ڳالهه وڏي آهي!

مُخلص رهي پنهنجن ۾ پراون سان پيو ساڳي،
دل جو سچو ماڻهو هُجڻ، ڳالهه وڏي آهي!

دُنيا سندا جيڪو هُنر، سارا سکي هاڻي،
مزدور تِي هارِي رهڻ، ڳالهه وڏي آهي!

ڳولي پيو گونگو هتي، ساٿِي "سنگم" هر ڪو،
حق ماڻهپي جو تِن گهرڻ، ڳالهه وڏي آهي!

---

* ڳڙگو- ڳاڙهي رنگ، ڳيرو جوان ۾ گُلاب جي گُل کي چئبو آهي.

﴿2﴾

وائي

ڳِڳن چپڙن وٽي ڳالهه، چوڻ ٻولي،
سڄڻ ڏولي!

ڪِلي اظهار اُلفت جو ڪيو سهٽيءَ،
ڏسي ڪائي نه ڪاٽي اک، چتن چولي،
سڄڻ ڏولي!

لڳي پهرو پرينءَ تي پڪ، ويو آهي،
ملڻ مون سان اچڻ جا وجهه، پيو ڳولي،
سڄڻ ڏولي!

اڪيلو هِت ڪري ڪنهنجي، سهاري تون،
وئي آهين وري مونکي، رٽن رولي.
سڄڻ ڏولي!

ايا ڳي ويل چو؟ هاٽي "سنگم" لئي تي.
ويا سارا سُخن، ڪسجي هتن هولي.
سڄڻ ڏولي!

﴿ل﴾

غزل

لوڙهي ڏِني ماکي امڙ!
ڪاڙهي تتي لاتِي امڙ!

پار پار تي اُڏرن مکا،
ڏانتي چڪي کاني امڙ!

هٿ ڏنگن پير ڪنڊڙا لڳس،
ڍينگهريءَ گندِي ڦاتِي امڙ!

رس ميٺ وتو پرجي ويو،
سي وندي ڏنو پاتِي امڙ!

سنپاري رکي ٻارن لاءِ،
سياري سندو ساتي امڙ!

شِفاءِ سا حِڪمت سندي،
ڇٽي ٻار ڏي چاتي امڙ!

”سنگم“ کي ڏني جيجل سڏي،
مکڻ سان گڏي مانِي امڙ!

2

وائي

لاري تـــون ڪنهنجـــي لڳِـــي،
لاڪيٽـــــي جيجـــــل لــــڏي،
ڇـــوڙِي وڃِـــي!

اڪـــين جـــي اڳيـــان هَلِـــي،
پـــاڙو پـــيءَ جـــو ڏِيءَ ڇـــڏي،
ڇـــوڙِي وڃِـــي!

گنـــب مِٽيـــون جـــوڙي هتـــي،
راڳـــي راڻـــي گهـــر پـــڏي،
ڇـــوڙِي وڃِـــي!

پيـــرن پنـــڌ هـــاڻي ورِي،
تـــون رڻ جـــاڳڻ ســـج وڏي،
ڇـــوڙِي وڃِـــي!

جهوري مُنهنجو جِيءَ ”سنگم“،
مـــونکي هـــت گُونـــدر گـــڏي،
ڇـــوڙِي وڃِـــي!

﴿م﴾

غزل

مــن اڱــڻ تــي وســن شــل، وري مينهــڙا،
تــون نـــ آئـين پــرين، پئــي ڏنــم ڏينهــڙا!

ڳــس نيهــاري رُنــو جـــي، هُئــو اکــڙين،
لُــڙڪ ڳـل تـان لـڙي جـي، هيـل هـن پيئـڙا !

تــو ســهاري جيـان ٿـي، اجـان يـر هتـي،
سڌ منـا تـو ڪـيم جِـيءَ منجهـان جيئـڙا!

ڏيـل ڪُـرڪـي پئـي ٿـر، پِـٽِن جـي مٿـان،
ڪــر ڪٽــي ٿــو نچـي مــور، پــر هينئــڙا!

دل پيـاســڻ ۾ اڪ، اُجـــاري ٿـــي ڏســـي،
ڪـڪـر ڪـي ٿـي پـائي پئـي جـا ليئــڙا !

ٿـــي بنجــر دل زمـــين آ، وئـــي هـــاٽي،
ڇـو تــ؟ اڇهــڙا هِـن، نصـيب ڏڪـي ٽيئـڙا !

جـڳ جُـڙن شـل "سـنگم" جـوڙين جـا ورِي،
لــوڪ ســاروڏِســي، نــج هُجــن ، نينهــڙا!

2

وائي

مـــاڳ ســـنڌ جـــو پيـــو ميـثــار جـــي!
مـــــوهن جـــــو دڙو!

چِـــٽ ، چِٽـــي جـــو ويـــو چيـتـــر اُهـــا،
مـــــورتي ســــاڪٽي ســــينگار جـــــي،
مـــــوهن جـــــو دڙو!

هِــــــن دري دور ڪـــــي ٻيهــــــــوري،
ســـــنڌ پراڻـــــي ونـــــي ڏيڪـــــارجي،
مـــــوهن جـــــو دڙو!

پـــــرت جـــا هـــي ســـيي آســـارهِن،
ســــاپيارن ادا ســــــيڪار جـــــــي،
مـــــوهن جـــــو دڙو!

شل اسان جو ”سنگم“ سنڌ سان رهي،
گِهنـــڊ ٻـــڌي اُهـــو جهنڪـــار جـــي،
مـــــوهن جـــــو دڙو!

﴿ن﴾

غزل

ننڊ ڪاوڙجي وَئي، ٻار وانگي!
مون اکين مان هُئي، يار وانگي!

پرچائڻ جي ڪئي ڪوڙ ڪوشش،
ڊوڙي هرڻي پڳِي، ڪار وانگي!

ٽُٻيل ڏاڍو ٽُٽو رِلي ءَ خواب،
ڪوريئڙي، جي ڪچي ، ڄار وانگي!

ڙاڪون، دل جي پيون ، ٻيٽ تي اڄ،
جيون جي وڻ ، ڇمونءَ ٿار وانگي!

ٻاڙا آهن لڳا، ٻول تنهنجا،
ٻالڪ واري ڏنل، گار وانگي!

هڏڪي هر هر لڳي هاڻ مونکي،
آهي تنهنجي سڄڻ، سار وانگي!

در تان واپس ٿيو ”سنگم“ خالي،
فطرت جي سو چنل ، هار وانگي!

﴿2﴾

وائي

نانگ ڏرتِيءَ مٿان، باز ٻڄي ڪٽو
ڀَٽون وارِيءَ ڀِٽِن، مور چونڊي چُٽو!

رلي پيرن هٽي، سُتا ڇو؟ ٿا رهو،
پئي ڦُر جي سنڌو اُٿي دانهون سُٽو!
ڀَٽون وارِيءَ ڀِٽِن، مور چونڊي چُٽو!

ڏار سنڌ کي ڪرڻ، هتي جيڪو گهُري،
تاڙتِن کي سڏي، وڃي گهر گهرهٽو!
ڀَٽون وارِيءَ ڀِٽِن، مور چونڊي چُٽو!

رکو عورت ڀرم، سيپي سنڌ جا ٻچا،
ٿيو ڏاڙيل پرو ڦل ماڇي ٻٽو!
ڀَٽون وارِيءَ ڀِٽِن، مور چونڊي چُٽو!

سيسَ سارا ”سنگم“ راڪ شڪٽن جهلي،
گاهه جنتر جيان، پوکَ وانگر لُٽو!
ڀَٽون وارِيءَ ڀِٽِن، مور چونڊي چُٽو!

﴿ ٽ ﴾

غزل

*ٽٽو ڳولي چٽڻ داٽو ڪيڏ گهرجي!
مسوري مُڱ مٽر ڇاٽو ڪيڏ گهرجي!

ڏري جندڙيءَ رتڙيا سپ، ڪري چانور،
سُپن تاري ٻرٽ ساٽو ڪيڏ گهرجي!

ڪٽڪ مڪئي بصر مرچن، ڪجي پوڪي،
ٻنيءَ لاهن لئي لاٽو ڪيڏ گهرجي!

ڦُٽي نفرت نياڳو ٻج، سنڌوءَ ڌرتيءَ،
جهلي سو وڻ ٻُٽي پاٽو ڪيڏ گهرجي!

تکي ڪورا جسم جيڪو عزت گهرَ جِي،
هُجي وارث راج راٽو ڪيڏ گهرجي!

ڦُري سنڌ کي، ملِي غيرن، وجي پنهنجو،
سنڌوءَ مُنڪر انڌو ڪاٽو ڪيڏ گهرجي!

سنڌوءَ حرفِي "سنگم" تون ڇا؟ لکي ڇاٽي،
تڪڙ بازِي، مگر ماٽو، ڪيڏ گهرجي!

---

* ٽٽو- ڇٽي يا ڪنهن به دال جي سخت داٽي کي چئبو آهي.

﴿2﴾

وائي

ٽـــاٽـو ڪـــري ڇـــو مَـــن؟
مـــونکي ڇـــڏي ســـاجن،
تون نہ پرين وڃ!

هيڪـــــل پڪـــي هـــاٽي،
توڪـــــان ســـوا جيـــــون،
تون نہ پرين وڃ!

بـــــارش پِڳـــــل ڪپـــــڙا،
ٻـــارڻ ٻـــري ٿـــو تـــــن،
تون نہ پرين وڃ!

پيـــــــرن اُگهـــــــاڙي رڻ،
وارِيءَ وچـــــون وڙڪـــــــن،
تون نہ پرين وڃ!

اڪيـــــون ”ســـــنگم“ تولئـــــہ،
راتـــــون پيـــــون جـــــاڳن،
تون نہ پرين وڃ!

﴿و﴾

غزل

وٺي مُرشد سڏو گهر ٺا، اچون سارا،
اچو ڇهرو اندر جن جو، وڃون ڪارا!

اچڻ سان ئي تڪي ڳالهون، ڇتو ڇورِي،
وات ڦاڙي، ڳِگُون ڳاڙي، ڪڇون وارا،

کُٿِي مهٽِي، ڪُڪڙَ ڪرٿي، چٽي ماڪِي،
رهي راتون، لڪي نڪرن، چٺون ڪارا!

ڪرامت جون هٽي ڦوڪون، ٻڏي ڏاڳا،
ڦُري مايون وڃي راڇن، ڪري مارا!

جماعت جي ٻڏي پٽڪي، وڃهي ٿوپيءَ،
نڳي مومِن پيو سپ ڪي، ڏئي لارا!

قدر پيرن حيا ڪهڙو، مُريدن جو،
ٻچن ڪاهي وڃن ٻڪرِي، ڳِئون تارا!

”سنگم“ پنيا نہ درَ پِنِ تون، سُڃاڻي رب،
جُهڪِي غيرن گُهرين ڇا ٿو؟ لُڪون پارا!

﴿2﴾

وائي

وفا ڪجي پلي ڪجي!
وفا پيار جو عمل!
پيار جي ڪجي پهل!

وقت پيو وجي هتان،
ڏسي وٺو گهڙي ٻدل،
پيار جي ڪجي پهل!

رکو پيرم رِستن جو،
جڙي نه پٽ سڳو چڳل،
پيار جي ڪجي پهل!

پريم ڪار ڪان نه ڪا،
رهي پريمڙي رُٺل،
پيار جي ڪجي پهل!

پريت جو "سنگم" پرين،
وسار جو وري نه پل،
پيار جي ڪجي پهل!

﴿ھ﴾

غزل

هٽي ڪوڏر ٽڪو هارِي، گڏي گارو!
مٿان بيٺل وڏيرو هو، صفا ڪارو!

ڪري نيرون اڳڻ راڳو، سڄي گهرَ جو،
لنگڙ گُزري ويو هُن ڪي، ڏينهن سارو!

چُٽي بيگارمان جي جند، شُڪر نوڪر،
پڳو گهرڏي ويو پند ڳوٺ ، ويچارو!

ٻُر پيهي ٻچن ويهي ، ٽيو سرهو،
ڏنو جوٽس لسي فيڏر، گرم ڏارو!

جيا پو پورهيتن جو مثالي ڏس،
وڏيرو هر سندن ويري، رهي مارو!

گزارو جن سندو مُشڪل، هتي آهي،
رهن سي خوش ٿا جن جو ٻني نہ ٻارو!

ڏنا مارن سندا ڏڪڙا ، ”سنگم“ آهن،
ملي ڪاسُڪ گهڙي تن کي، وري وارو!

﴿2﴾

غزل

اَلف حمزو پري ٿو جيئن ، اَلف جو ڪُڻ،
علم شروع ڪجي ٿو تيئن ، اَلف سان ڄڻ !

سنڌي اکرن سندي ترتيب ، ڏسُ سُهڻي،
ڏئي ڏاهو ويو جي گي ، وري ٽي وڻ !

پٽي ٻارن ڪئي پوري، ڀکي سان جن،
لکي پهرين سبق سنڌ جو سکن پڙهڻ !

ادب اخلاق جا مالڪ، سنڌي ماڻهو،
محب سارا مٺا ماکي، مکڻ جا مڻ !

مشغلو مچ ڪچهري آ، سندو سُگهڙن،
وڄائين چنگ پيا ڏيئي، تنبوري تڻ !

ڪري ڄرڳا رهن جهانگي، وطن سنڌ جا،
چرن سارا پيا گڏجي، ڌراڙن ڌڻ !

سڳوري سنڌ سنڌي ٻولي، "سنگم" مارُن،
ثقافت تن سندي اجرڪ ، پلارو ڌڻ !

{3}

وائي

هــت ۾ ڇــو؟ هٿيــار ڪـڍجن ، گـل ڪتـابن جـي بجـائي!
تـــون ٻُـــڌائي، تـــون ٻُـــڌائي!

ڏاڍ هيـڻن سـان ڪـري ڪـو پـاڻ ڪـي ڏاڍو سـڏائي،
تـــون ٻُـــڌائي، تـــون ٻُـــڌائي!

چـور گهرجـو ٿـي پـوي جـي ، گهـر ڌڻـي ڇاڇـا ؟ لڪـائي،
تـــون ٻُـــڌائي، تـــون ٻُـــڌائي!

من شياتي زهر کـان هِـت ، جنـد وري ڪوڪِـٽ ڇڏائي،
تـــون ٻُـــڌائي، تـــون ٻُـــڌائي!

سود جي بازار ڪنجري ، مڙس ڇگڙو ڪنڌ جُهڪـائي،
تـــون ٻُـــڌائي، تـــون ٻُـــڌائي!

پوڙهـــو ڇـــوڪر پيـــو ٿـــي، وارڪـــاراهو ڪرائـــي،
تـــون ٻُـــڌائي، تـــون ٻُـــڌائي!

جوڙيـو دل ڪـي ”سـنگم“ تـو لـوڀ سـان لالـچ لڳـائي،
تـــون ٻُـــڌائي، تـــون ٻُـــڌائي!

ء

غزل

ٻُوٽَـــــان واري اوٽ، ڇـــــڏي ڏي!
راڻـــي دل جـــي ڪـــوٽ، ڇـــڏي ڏي!

نفـــرت جـــي پـــت ڇـــو تـــہ، اڏيـــن ٿـــي،
ڪيـــول فيـــرڻ ڪـــوٽ، ڇـــڏي ڏي!

عزتـــون تـــوکي راس، اڇـــن شـــل،
نـــڪ جـــي ڏاڍي مـــوٽ، ڇـــڏي ڏي!

تنهنجـــا بـــانچي پيـــر، ڏســـي ڪـــو،
نچڻـــي پـــت تـــي نـــوٽ، ڇـــڏي ڏي!

موڪـــان جـــي ٿـــي پـــاڙ، لڪـــائين،
ڇهـــري وارن ڇـــوٽ، ڇـــڏي ڏي!

پرڪـــا رُت تـــون، شـــام بســـنت،
چيڪـــي متـــڙي فـــوٽ، ڇـــڏي ڏي!

تـــوڙي پنهنجـــو ”ســـنگم“ ســـگهين ٿـــي،
منهنجـــو ســـينون جـــوٽ، ڇـــڏي ڏي!

﴿2﴾

وائي

ئُوئَان ٻولي اِل الله، جي ڄمندي رُنون ٻار!
جوڙيا سائين جنسار!

وسري سارا عورت ويا ، جيڪي ڏٺا سور،
جهوليءَ جنهنجي ننڍڙو هيو، لڪندي پُنون ٻار،
جوڙيا سائين جنسار!

عيسيٰ موسيٰ يوسف رکي نالو لڳي سڏڻ،
ڳُڏندي ڊُڪندي گهرٺواڇي ، ٽپندي ٻنون ٻار،
جوڙيا سائين جنسار!

ڪارو ڪوئي ڳورو ٺيو، ارڏو هٽي مڙد،
راڻو ڪائي راڻي ٺئي، وڏندي ونون ٻار،
جوڙيا سائين جنسار!

پوتر جيجل جو آ ”سنگم“ ٻچڙن اُتم آر،
زوري ءَ ان ڪان ورتو ڪسي ، روندي ڇنون ٻار،
جوڙيا سائين جنسار!

ي

غزل

يــار آچــا نـــورو ڪڪـــر ، جـــي نمـــوني،
شـــمس آڪـــاش تـــي قمـــر ، جـــي نمـــوني.

هُـــن نبايـــا وچـــن ڪـــري، فـــرض پـــورو،
ڏي پيـــو ســـاٿ هـــم ســـفر، جـــي نمـــوني.

ســـير ڪشـــتي وڏـــي لهـــر، ڇوليـــون تـــي،
ڇـــپ ڪنـــارن هُئـــا بنـــدر، جـــي نمـــوني.

رات جيـــون پُڄـــا ٽيـــون، تـــو ڪـــري جـــي،
صـــبح صـــادق جيـــان فجـــر، جـــي نمـــوني.

دل ڪهـــاڻي چٽِـــي قلـــم ســـان هُئـــي مـــون،
جـــا ڪتـــابن لکـــي نثـــر. جـــي نمـــوني.

مـــور پـــرڙن جيـــان هيـــو، جـــي پـــرين ڇـــٽ،
ڇـــانءُ اُن جـــي ڪئـــي شـــجر جـــي نمـــوني.

ســـام بســـنت پئـــي ، ٿئـــي جـــا ”ســـنگم“ رُت،
هيـــر تـــدڙي لڳـــي اُتـــر جـــي نمـــوني.

﴿2﴾

وائي

يــار مـــوتي ســگهو اچ اڱـــڻ تـــي وري!
اچ اڱـــــڻ تـــــي وري!

تـــو ســوا تـــي لڳـــي رڻ حيــاتي چـــري،
اچ اڱـــــڻ تـــــي وري!

چنـــڊ وڻـــي ئـــي نتـــو رات تـــارن پـــري،
اچ اڱـــــڻ تـــــي وري!

چـــو؟ وئـــي آ پـــرين تـــو اســان کـــان ســري،
اچ اڱـــــڻ تـــــي وري!

هـــاڻ وينـــدا ســـچا نيـــت جزيـــا مـــري،
اچ اڱـــــڻ تـــــي وري!

لُـــڙڪ وســـڪار تـــي دل پـــوي تـــي ڏري،
اچ اڱـــــڻ تـــــي وري!

هــا اُڃــارو ”ســنگم“ جـڻ ميــنهن کـو تـري،
اچ اڱـــــڻ تـــــي وري!

چئو سڻاءِ

الف سان پار ڪئي، علم جي ابتدا،
گھُرِي جو الله کان، رَبِ زِدَنِي علما،
پڙهيو ٻاونجاهه، سنڌي سو حرفن،
قبولي سا هُئي، امڙ جي دُعا!

ٻيل لڳو درتي ڪنهن، آندو سنديش آهي،
پار پرين کان ئين، اهو دل کي انديش آهي،
يار ملاتون نه ئين، ديدار ڪو ٿيءَ ٿو،
لڳل اسانجي ئي "سنگم" تي بس بنديش آهي!

ٻوڙن ٻُڌين، سنڌ جي ڳِلا،
توکي هُجن، مُنهن تي ڪلا،
ڇو ٿو؟ لڄائين قوم تون،
غيرن جُهڪي، پيرن دلا!

ٻاگھل جمي، ٻائي هِتي،
سنڌ جي سندا، ڄائي هِتي،
ويران ٿئي، هرڪو لهڻ،
وڙهي حقن، سائي هِتي!

پڄندي وڃي پئي زندگي،
پُڇندي وڃي پئي زندگي،
وارنت جيئي رنگن اوٽ ۾،
لِڪندي وڃي پئي زندگي!

تاڙي لڳي، ٿي ٻِن هٿن،
هٿ تي رکي، هٿ ڏي وچن،
سر تي کڻي، سلام ڪجي،
هر وقت جي، ڪارن اڇن!

ٿي رات ڪاري ته چاهي،
تولات ٻاري ته چاهي،
هيراڪ آئون ڪنڊن جو،
پٽ سُتس هاري ته چاهي!

ٿاٽي نه گهاٽي ڊڄون ٿا،
پهرين نه هاٽي ڊڄون ٿا،
دڙڪا نه ڏي تون اسانکي؟
پڙهين نه ماٽهين ڊڄون ٿا!

ٽڪ ٽري، ڏيکاري هٿ،
هُن چري، اُلاري هٿ،
راڪ شڪ، هٽندي ڪل،
سا وري، ٽي واري هٿ!

ٿهي دل جو يڪين اهڙو،
اچي پاڻيءَ جيان ٿهڙو،
ڪڍي سڀ مير، اڄ من جو،
رهون ڌرتيءَ، اڳي جهڙو!

ثواب ڪمائڻ، سوکو آهي،
سهڻو ميڄائڻ، سوکو آهي،
انسان کي رک، راضي تون بس،
رب کي سُڃاڻڻ، سوکو آهي!

پويان پڄندي، وڃي زندگي،
مون کان پُڄندي، وڃي زندگي،
ڪومل ناريءَ جيان هيڪل،
ٻانهن لڪندي، وڃي زندگي!

جيون کٿا، ويٺو لِکان،
پنهنجي خطا، ويٺو لِکان،
رت سان پري قلم اک مان،
لُڙڪن عطا، ويٺو لِکان!

ڄاڻو ٿئي، اڻ ڄاڻ ٿو
ماڻهو سُڃاڻو هاڻ ٿو
غربت وڏي، هِن گار کان،
ڪاوڙ رکي، تو ساڻ ٿو!

جهرڪ سندا، پيرا ڳِٽڻ،
ماڪ پکي، ذرڙا چُڳڻ،
وس ۾ ڪٿي، تنهنجي ”سنگم“
سوار سان پيدل پُڄڻ!

ڇوڇڻ اڙي تو کي ٻڌي پيرن،
قابو ڪبو تنهنجي هٿن ميرن،
وڏندو وڃي حد کان اجان ويري،
ڄاڻو سڏاري ٿا اسان غيرن!

محمد سومار "سنگم" تعارف

اندر جا اُتما ، جڏهن دونهون بڻجي ڌُکي پوندا آهن، سوچون جڏهن قلم جو رُوپ ڌاري ، ڪاغذن جو طواف ڪرڻ شروع ڪنديون آهن تہ اهو سفر ڪويتا جو رُوپ وٺي هڪ عام فرد کي شاعر بڻائي وجهندو آهي ، ڪنهن خاص ڏانءَ ۽ ذات سان سوچن ، احساسن ۽ جذبن جي منفرد اظهار کي ئي تہ شاعري سڏجي ٿو، اظهار جي اهڙي واٽ وٺندڙ سنڌ جي لکين شاعرن ۾ محمد سومار " سنگم" جو پڻ شمار ٿئي ٿو. سومار "سنگم" مگنهار 5 جنوري 1963ع تي ٽنڊو محمد خان جي يو سي لاکاٽ جي ڳوٺ الهڏنو ختنگ مگنهار ۾ جنم ورتو ، ابتدائي ديني تعليم قرآن شريف اسڪول ۾ پرائمري جا پنج درجا پاس ڪري 1977ع ۾ فوجي شگر ملز اسڪول ۾ داخل ٿيو. تعليم سان گڏ حجام ڪو هنر بہ سکيو. 1982ع ۾ مئٽرڪ پاس ڪيائين. جنهن بعد شاهہ مراد ۽ سنڌ آبادگار شگرملز ۾ ملازمت اختيار ڪيائين. سندس پهرين شاعري 8 آگسٽ 1988ع تي ريڊيو پاڪستان حيدرآباد جي "سڳنڌ" پروگرام ۾ ڪمپيئر رميش ڪمار جي آواز ۾ نشر ٿي. شگر ملز ۾ ملازمت دوران سنڌي پورهيت سنگت ايمپلائيز ۽ ورڪر يونين (سي . بي . اي) ۽ جو عهديدار پڻ رهي چڪو آهي. 1990ع ۾ جنهن وقت سائين غلام حسين رنگريز سنڌي ادبي سنگت سنڌ جو مرڪزي سيڪريٽري جنرل هو تہ سومار سنگم سنڌ آبادگار شگرملز ۾ سنڌي ادبي سنگت جي شاخ قائم ڪرائي ان جو پهريون سيڪريٽري ٿيو. ان شاخ جو هي پهريون ۽ واحد سيڪريٽري رهيو. ڪيترن ئي سالن تائين ان شاخ کي سرگرم رکيائين ، 24 آگسٽ 1999ع تي بزم ادب جيلاني جو جوائنٽ سيڪريٽري چونڊيو ويو. محمد خان غني ادبي تنظيم ٽڪڙ، سنڌي ادبي سنگت شاخ ٽنڊو محمد خان جو پڻ عهديدار رهي چڪو آهي. جون 2004ع کان پيپلز ڪالوني ٽنڊو محمد خان ۾ رهائش پذير ٿيو 2006ع ۾ السنگم ادبي سٿ ٽنڊو محمد خان جو بنياد رکيائين. " سنگم" جو تخلص ڪيس سنڌي ٻولي جي ناليواري اديب تاج جويي ڏنو. سومار سنگم شاعريءَ سان گڏوگڏ صحافتي خدمتون پڻ سرانجام ڏنيون. مختلف سنڌي اخبارن ۽ رسالن ۾ سندس شاعري شايع ٿي چڪي آهي. هن شاعري جي ڪيترن ئي صنفن تي پنهنجي وس ۽ وت آهر طبع آزمائي ڪئي آهي، سومار سنگم جي شاعري ۾ ڌرتيءَ جي سونهن ۽ مٽيءَ جي خوشبوءِ کان متاثر ٿي ان سان محبت جو اظهار ڪيل آهي. سندس شاعري ۾ فطرتن جي رنگن سان گڏ اندر جا اُتما ۽ زندگيءَ جون پوڳنائون بيان ٿيل آهن. سندس شاعري جو پهريون مجموعو "رُوپ سُندرتا" 2016ع ۾ سنڌي ادبي سنگت شاخ ٽنڊو محمد خان پاران ڇپجي پڌرو ٿي چڪو آهي ، زيرِ نظر ڪتاب "اُجارو جيون سنڌوءَ حرفيءَ تي " شاعري جو سندس ٻيو مجموعو آهي . جنهن ۾ هن جي دردن جون ڪيترين ڪربلائون رونما ٿيل آهن، ڌرتيءَ سان محبت ۽ فطرت جي رنگن کي وکيرڻ جهڙا حساس جذبا سندس من ۾ مانڌاڻ مچائيندا رهن ٿا، اها الڳ ڳالهہ آهي تہ فني حوالي سان، ڪلاسيڪي ۽ جديد شاعري جي اڀياس جي لحاظ کان سندس شاعري اڃا بہ ڪوڙ سارين تقاضائون طلبي ٿي ، پر سندس هي سموري محنت سندس سنڌي شاعري سان محبت جو ثمر آهي ، تنهنڪري اهو چوڻ ۾ وڌاءُ نہ ٿيندو تہ اها محبت ئي ڪهڙي جيڪا اصولن ۽ ضابطن جي محتاج هجي ، ان لحاظ کان هي محبت جو مجموعو آهي ، هڪ اهڙو داستان آهي ، جنهن ۾ سومار سنگم جو عشق سمايل آهي ، عشق جي ان پيڙاءُ ۾ هن جيڪو ڪجهہ پرايو آهي ، جيڪو ڪجهہ ڀوڳيو آهي ، جيڪو ڪجهہ برداشت ڪيو آهي ، اُنهن سمورن احساسن کي هن لفظن جو رُوپ ڏني ، لوڪ کان لِڪائڻ بجاءِ ، سِکيا ۽ اصلاح جا موتي ميڙڻ لاءِ ان کي لوڪ آڏو پڌرو ڪيو آهي، اها ئي سندس جرئت آهي ، جنهن کي جس ڏيڻ ڪانسواءِ رهي نٿو سگهجي . اميد تہ پڙهندڙ سندس شاعري کي سُٺي نموني سان پڙهي ، پرکي ، پوءِ ئي ڪا لاڀائتي راءِ قائم ڪندا، جنهن سان شاعر جي همت ۽ حوصلي کي وڌيڪ پختگي نصيب ٿيندي .

اعظم يٽي
پير محلا ، ٽنڊو محمد خان
23اپريل 2017ع